

СЛОВО ПРОСВІТИ

ВСЕУКРАЇНСЬКИЙ КУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ ТИЖНЕВИК

50 (479), 11—17 грудня 2008

ШЛЯХОМ ДОБРИХ ДІЯНЬ

ГАРЯЧА ТЕМА:
ХИМЕРА “РУСИНІЙ”

З нагоди славного ювілею — 140-річчя “Просвіти” — найстаріша громадська організація України отримала чимало щирих вітань.

У телеграмі голова фракції “Наша Україна — Народна Самооборона” В’ячеслав Кириленко бажає, щоб і надалі високі ідеали служіння українському народові були головними в діяльності “Просвіти”, а просвітянське коло ширшало.

Народний депутат України, лідер фракції Володимир Литвин, схилиючись перед високими іменами, що уособлювали наше Товариство впродовж 140 років подвижницького служіння рідному народові, висловлює впевненість, що історичний шлях, пройдений “Просвітою”, ідейно наснажує і духовно вигранює українське суспільство, спонукає молоде покоління просвітян до глибшого усвідомлення своєї високої громадянської місії.

Міністр освіти і науки України Іван Вакарчук, високо оцінюючи роль національно-патріотичного товариства, яке впродовж 140 років згуртовувало у своїх лавах патріотів України у всьому світі, впевнений, що енергія творення десятків тисяч просвітян — запорука збагачення джерел духовності всієї України.

У вітанні Міністерства культури і туризму України підкреслено: “У вільній Україні “Просвіта” займає гідне і почесне місце. Україна, як і раніше, чекає на допомогу “Просвіти”, адже “Просвіта” завжди була і залишається тим невтомним робітником, який торує шляхи в гідне українське завтра”.

Заступник Київського міського голови Сергій Рудик у привітанні зазначає, що завдяки активним зусиллям “Просвіти” “стало можливим відродити найдорожчі святині — українську мову, культуру і духовність, повернути із забуття імена славетних українців, заборонених та забутих за радянських часів”.

У привітанні товариства “Знання”, що називає себе духовним побратимом “Просвіти”, наголошено на тому, що просвітяни були в перших лавах борців за незалежність України, і нині втілюють у життя заповіді великих світочів українства — Тараса Шевченка, Івана Франка, Лесі Українки, роблять неоціненний внесок у зміцнення державності України.

Серед багатьох привітань, що надійшли з-за кордону, особливо дорогі гарні зичення, які надіслали голова об’єднання українців “Батьківщина” Тюменської області О. Тирпак, головний редактор газети “Голос України в Західному Сибіру” М. Свінтицький, голова культурно-просвітницького товариства “Українська родина” в м. Сургуті, член ВУТ “Просвіта” ім. Тараса Шевченка В. Халімончук. У цьому вітанні є такі рядки: “Просвіта” завжди була актуальною, вона є потрібною і в сьогодиншній незалежній Україні, адже навіть всередині українського суспільства знаходяться деструктивні сили, що намагаються повернути український народ назад, в колоніальне минуле.

Сьогодні українська державність, культура, духовність, народні традиції тримаються завдяки таким організаціям, як Всеукраїнське товариство “Просвіта”. Ми пишаємося Вами. Будьмо разом!”

Вітання з нагоди ювілею “Просвіти” продовжують надходити. Щиро вдячні всім добродіям за високу оцінку просвітнянської праці, добрі побажання, прагнення спільно долати ті труднощі, які ще є на нашому шляху до справжнього розквіту української України.

Будьмо разом у цій благородній справі!

Фото Ксенії Гладішевої

Вітання Президента України учасникам і гостям урочистого вечора, присвяченого 140-річчю Всеукраїнського товариства “Просвіта” імені Тараса Шевченка

Дорогі друзі!
Щиро вітаю Вас з нагоди 140-ої річниці товариства “Просвіта” імені Тараса Шевченка.

Сьогодні складаємо шану засновникам цього патріотичного руху, тим, хто за покликом серця першими виступили на захист рідної мови й культури — Анатолію Вахнянину, Юрію Федьковичу, Юліанові Романчуку, Іванові Кивелюку, Михайлові Галуцинському та іншим національним світочам XIX століття.

З глибокою вдячністю згадуємо Івана Франка, Лесю Українку, Миколу Лисенка, Михайла Грушевського, Михайла Коцюбинського, Бориса Грінченка, Дмитра Яворницького — українських геніїв і просвітнянських подвижників, які несли світло знань і культури рідному народові.

Нині, живучи в незалежній Україні, сповна можемо оцінити роль “Просвіти” у пробудженні українства до повнокровного життя. Самовіддана, жертвна праця просвітителів повернула йому національну свідомість і гідність, наснажила на боротьбу за власну державність у буремні часи Української революції.

Достойним продовжувачем їхньої

святої справи стала відроджена новітня “Просвіта”. Вона торувала шлях українській незалежності, від самого початку брала безпосередню участь у розбудові нашої держави.

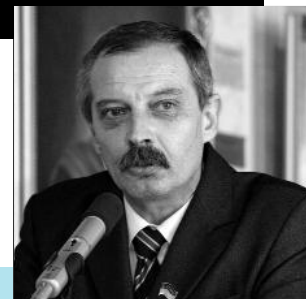
Висловлюю глибоку вдячність просвітянам за відданість національній ідеї, за активну й цілеспрямовану роботу з утвердження прав рідної мови, за значний внесок у розвиток української культури, відновлення історичної пам’яті, поширення правди про Голодомор та репресії тоталітарного комуністичного режиму.

Сьогодні, коли триває непростий процес консолідації сучасної української нації, коли Україна зміцнюється як демократична європейська держава, перед “Просвітою” відкривається широке поле діяльності, постають не менш важливі завдання.

Закликаю вас продовжувати вашу благородну роботу в ім’я Українського народу.

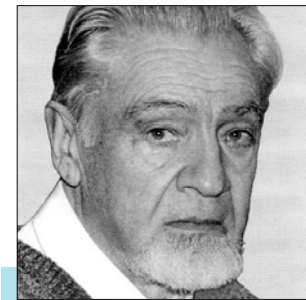
Зичу вам доброго здоров’я, щастя, благополуччя, творчої наснаги та нових здобутків.

Віктор ЮЩЕНКО

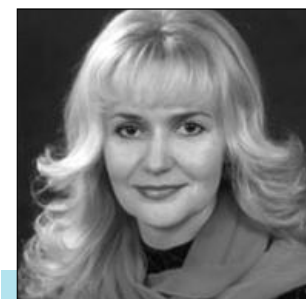
2

ПАСИНКИ ГІППОКРАТА. ХТО ПРО НИХ ПОДБАЄ?

4-5

ПЕРШОДРУК. ЧИТАЙТЕ ІРИНУ ФАРІОН!

11

КНИГА-ПОДІЯ ВІД ОКСАНИ ПАХЛЮВСЬКОЇ

15

Добровільні пожертви
“На Кобзареву Церкву”:
МБФ “Українська Родина”
Р/р № 26045200145101
в Подільській філії АКБ “Київ”,
МФО 320401 ЗКПО 21709106

“Важливо, щоб прості закарпатці були мудримися й не піддавалися на провокації, які для них влаштовують вороги держави”.

НОВІТНЄ ПОЛІТИЧНЕ РУСИНСТВО ЯК ЗАСІБ РОЗ’ЄДНАННЯ УКРАЇНИ

— **Володимире Васильовичу, які історичні особливості краю проважують подібні рішення?**

— Історико-культурні особливості краю час від часу прагнуть використати певні політичні сили, тобто Закарпаття впродовж багатьох століть було ізольоване державними кордонами від решти українських земель, входило до складу Угорщини. Панівні кола цієї держави здійснювали політику, спрямовану на асиміляцію місцевого руського (українського) населення. Для протидії боротьби з цією політикою важливу роль відіграло збереження руської етнічної самоідентифікації корінного населення Закарпаття з усвідомленням, що за Карпатами живе той самий народ.

Друга половина XVIII та початок XIX ст. відзначалися на Закарпатті активізацією духовно-політичного і культурно-освітнього життя. За свою патріотичну діяльність громадсько-культурні діячі цього періоду отримали шанобливе найменування: будителі. Величезний внесок у становлення національної самосвідомості предків закарпатських українців зробили перший закарпатський історик Іоанікій Базилевич (1742—1821), мовознавець Арсеній (Олексій) Коцак (1737—1800), Іван Пастелій (1741—1799) та Михайло Лучкай. Ідея спільності з братами за Карпатами передбачала існування єдиного східнослов’янського руського етносу, частиною якого є руське населення Закарпаття.

Після того, як в Галичині розпочинається процес розуміння, що українська мова — не діалект спільної для східних (а то й усіх) слов’ян мови, а самостійна, і українці — не один із субетносів поруч із великоросами та білорусами, а окрема нація, закарпатські культурно-освітні діячі вступають у дискусію на дану тему. Залежно від позиції щодо відповіді на питання, “чи це так?”, відбувається їхній поділ на дві течії, які отримали назву “народовецької” та “москвофільської”. Народовецьтво було першим етапом усвідомлення української національної самобутності в Закарпатті. Народовці й надалі називали себе русинами, а згодом русинами-українцями, а свою мову — руською.

Натомість ідеологи москвофільства орієнтувалися на царську Росію, вважали, що існує єдиний “руський” народ, намагалися прийняти російську літературну мову, а насправді — “язичіє”: суміш російської, церковнослов’янської з діалектизмами та мадяризмами. Поступово, наполягаючи на існуванні “руського” народу, москвофільство стає реакційною силою, яка не лише гальмувала процес українського націєтворення, а й почала сприяти асиміляції. Тому його підтримали угорські панівні кола.

— **Як виникли сепаратистські настрої на Закарпатті в незалежній Україні?**

— Москвофільство наприкінці XIX ст. стало базою для виникнення русофільської, угро-руської й карпаторусинської (підкарпаторусинської, русинсько-тутешняцької) течій. Прихильники останньої, зокрема всупереч позиції будителів про беззаперечну етнічну спільність населення з обох боків Карпат, стверджували, що закарпатські русини — окремий слов’янський народ. Сучасні прихильники течії захищують до карпаторусинської “нації” в Європі також лемків Польщі та Пряшівщини (Словаччина), українців румунської Мараморощини, жителів двох сіл в Угорщині та нащадків переселенців із Закарпаття та Пряшівщини XVIII — XIX ст. на територію, яка нині входить до країн, утворених після розпаду Югославії.

Проте до кінця 30-х років XX ст. перемогу в ідеологічній боротьбі на Закарпатті здобув український народовецький напрям. Це уяснювало виявилось в 1938—1939 рр. Невдовзі після того, як Закарпаттю надали автономний статус, відбувся надзвичайно інтенсивний державотворчий процес. Підкарпатська Русь стала Карпатською Україною, було започатковано

7 березня 2007 р. Закарпатська обласна рада ухвалила рішення про визнання національності “русин”. Це отримало широкий резонанс, позаяк свідчило, що в області з’явилися сили, які не проти вдруге за останнє двадцятиріччя розіграти “карту” політичного русинства. 7 червня і 25 жовтня цього року на Закарпатті відбулися так звані “Європейські конгреси подкарпатських русинів”. Під час другого учасники проголосили акт відновлення русинської державності. Допомогти з’ясувати істину в сучасних подіях на Закарпатті зголосився голова Закарпатського обласного об’єднання ВУТ “Просвіта” ім. Тараса Шевченка, депутат обласної ради, науковий співробітник Інституту україністики ім. Михайла Мольнара Ужгородського національного університету Володимир Піпаш.

фото Коєній Гладішевої

створення збройних сил — Карпатської Січі. Швидко відбувалася українізація державного апарату. За утворення єдиної партії — Українське національне об’єднання — на виборах до Союму автономії 12 лютого 1939 р. проголосувало понад 92 відсотки громадян. Величчю, хоч значною мірою символічним актом, стало проголошення 14—15 березня 1939 р. державної незалежності Карпатської України.

Наприкінці 1980-х в Закарпатті відбувається активізація українського національно-визвольного руху, яка призводить до утворення у вересні 1989 р. Закарпатської крайової організації Народного руху України (НРУ). З метою поборювання НРУ обком Компартії та управління КДБ за вказівкою союзних органів вирішили утворити у Закарпатті “інтерфронт” під назвою Товариство карпатських русинів, реанімувавши для цього довоєнні русинські ідеї про неналежність закарпатських українців до українського народу. Для цього КДБ ще восени 1989 р. започаткував проведення в Ужгороді “русинських семінарів”. Підтвердженням того, що Товариство карпатських русинів було створене за підтримки влади, є і те, що на відміну від НРУ, інших українських організацій воно було зареєстроване блискавично. 17 лютого 1990 р. відбулася його установча конференція, а 20 лютого — реєстрація. Хоч, згідно зі статутом, прийнятим на конференції, воно могло займатися лише культурно-освітніми заходами, враз залунали вимоги політичного характеру — заявка на “відновлення” автономії, а то і відокремлення Закарпаття від України. Так народилося так зване політичне русинство.

— **Хто був зацікавлений у такому розвитку подій?**

— 6 лютого 1990 р. Інститут етнографії Академії наук СРСР заявив, що русини — окремий східнослов’янський народ. А вже Москві було надзвичайно вигідне утворення антиукраїнських за суттю сепаратистських рухів у Криму, “Новоросії” та Закарпатті. Стимулюючи сепаратистські настрої, 30 травня 1990 р. обласна рада ухвалила рішення про перехід Закарпаття на середньоевропейський час, було ініційовано утворення в області “вільної економічної зони”. 29 вересня 1990 р. прийнято “Декларацію Товариства карпатських русинів про повернення Закарпатській області статусу автономної республіки”. Цю ідею схвально зустрів місцеві партійні і радянська еліта.

Зацікавленість у політичному русинстві виявили й інші сили. Це реваншистські сили в Угорщині (вони мріяли про відновлення “Великої Угорщини”), Чехословаччині, а також організації нащадків трудової еміграції XIX—початку XX ст. із Закарпаття, Пряшівщини та Лемківщини у США (Карпатський Союз, Лемко-союз). Із Україною вони себе не ототожнювали, бо пам’ятали, що їхні предки були русинами, тож забажали, щоб хтось “відшукав” країну “Русинію”.

— **Як відомо, акції за автономію Закарпаття на початку 90-х зазнали поразки. Хто очолює рух опору сепаратистам?**

— Табір опонентів складався з українських державницьких організацій, об’єднаних навколо НРУ (обласний блок “Демократична Україна”). Він спирався на підтримку частини депутатів Ужгородської міської ради, актив студентства Ужгородського державного університету, деякі трудові колективи, зокрема асоціації “Закарпатліс”, частину керівництва та вірян Мукачівської Греко-Католицької єпархії. На таких позиціях перебувало 10—12 депутатів облради (група “Демократична платформа”). Із 7 вересня регулярно — раз на два тижні — виходила русинська газета “Карпатська Україна”. Підтримку надавала і газета “Карпатський край”.

1 грудня 1991 р. все-таки провели обласний референдум, де було питання про статус Закарпаття як “самоврядної території”. Такий статус підтримала більшість населення області. Проте це не означало створення автономії, і політико-сепаратистські амбіції місцевої влади зійшли нанівець. Не вдалося перетворити Закарпаття на зону напруги, “гарячу точку”, засіб для дезінтеграції Української держави. Без сумніву, це стало можливим лише завдяки рішучому спротиву національно-державницьких організацій області. Але, на жаль, питання відсічі спробам певних сил розіграти “сепаратистську карту” в Закарпатті залишилося актуальним.

— **Хто ж такі русини сьогодні?**

— Русини зараз — етнографічна група українців. За рішенням Закарпатської обласної ради від 1992 року, кожен мешканець Закарпатської області має право вільно визначатися, українець він чи русин. За результатами Всеукраїнського перепису населення 2001 року, лише 10 183 мешканці Закарпатської області (0,8 % населення) заявили про належність до русинів. Проте, за припущеннями одного з ідеологів політичного русинства Пола Магочі, теоретична чисельність русинів може складати до 1,2 мільйона осіб. У це число він зараховує 977 000 у Закарпатській області України, тобто все українське населення краю. В енциклопедії “Народи Росії” (1999) за редакцією директора московського інституту етнології й антропології сказано, що русини — це етнічна група росіян, розшифровується як “сини Русі”.

— **Що відбувається на Закарпатті сьогодні?**

У ВЕРХОВНІЙ РАДІ СТВОРЕНО КОАЛІЦІЮ ТРЬОХ

Володимира Литвина обрано головою Верховної Ради України. За таке рішення проголосували 244 народні депутати з 422 зареєстрованих у залі. Зокрема, “за” проголосували 154 депутати з фракції БЮТ, 40 депутатів фракції НУ-НС, 27 — КПУ, 20 — Блоку Литвина і троє народних депутатів з фракції Партії регіонів (Тарас Чорновіл, Василь Грицак та Юхим Звягільський).

Новообраний спікер Верховної Ради Володимир Литвин оголосив про створення коаліції БЮТ, НУ-НС та Блоку Литвина.

Це стало першою заявою спікера після того, як він зайняв крісло у президії Верховної Ради. До цього Литвин додав, що є потрібна кількість підписів від усіх трьох фракцій новоствореної коаліції та що документи про це ще потребують опублікування.

Інф. УНІАН
9.XII.2008 р.

— Сімнадцять років тому проект перетворення Закарпаття на “гарячу точку” на кшталт Абхазії, Південної Осетії чи Придністров’я не вдавсь. Тепер маємо другу спробу. Цього разу союзником Москви виступає потужний мукачівський клан (політико-бізнесове угруповання), який усі ці роки фінансував “русинськотутешняцький рух” як щось “своє, місцеве, безневинне, неполітичне”. Після сумнівного рішення облради від 7 жовтня 2007 року Закарпаттям поїхали агітатори з тугенькими гаманцями, намагаючись через виконкоми сільських рад, школи тощо активізувати “русинський рух”. Учителям пропонували кошти для ведення русинських гуртків, факультативів; голів сільських рад, директорів шкіл, священників просять роз’яснювати, що “ми, закарпатці, — зовсім не українці, а підкарпатські русини”.

— **Які чинники впливають на сепаратистські настрої?**

— По-перше, це не остаточна завершеність українського націєгенезу Закарпаття (на відміну від інших регіонів Західної України), по-друге, зацікавленість іноземних спецслужб і місцевих політико-бізнесових угруповань, по-третє — брак державної політики. Органи місцевої виконавчої влади не приховують лояльності до сепаратистів, місцеві ради теж всіляко їх підтримують.

— **Хто їм протидіє?**

— Товариство “Просвіта” як центр української громади Закарпаття сьогодні очолює рух опору сепаратистським настроям. Закарпатське об’єднання ВУТ “Просвіта” ім. Тараса Шевченка і Закарпатське крайове товариство “Просвіта” спільно працюють у цьому напрямі. Політичні партії досить мляво реагують на ці загрози. На Закарпатті, як і в усій Україні, національно-демократичні сили переживають глибоку кризу і не здатні протистояти цим процесам так, як 17 років тому. Хоч активно діє Народний рух, УНП, “Свобода”, яка 15 березня зірвала відкриття монумента на честь “завоювання” предками угорців нової батьківщини на Верещькому перевалі. Зараз за підтримки “Просвіти” там розпочалися археологічні розкопки (адже у березні 1939 року на перевалі польські й угорські окупанти розстріляли Карпатських Січовиків).

Сьогодні важливо, щоб прості закарпатці були мудримися й не піддавалися на провокації, які для них влаштовують вороги держави, адже скільки горя несуть “абхазії”, “осетії” та “придністров’я”, всі добре знають.

Спілкувався Євген БУКЕТ

● ХТО Є ХТО

Володимир ІЛЬІН, доктор філософських наук, професор Київського національного університету імені Тараса Шевченка

“Добре, коли про людину говорять, навіть якщо говорять погано. Набагато гірше, коли зовсім не говорять”. Під цю сентенцію підходить чергова криза в Україні, а краще сказати, наступний етап перманентного кризового стану. Він — ні сенсация, ні трагедія, чи навіть фарс, як того хотілося б багатьом супротивникам чинної влади. Ця ситуація — не лише зіткнення інтересів — економічних, геополітичних, хоч це, безперечно, один з визначальних чинників в умовах тотальності “грошового ладу”. І навіть не в горезвісному протистоянні східних і західних областей країни; хоч це й має місце, але вже давно слугує переважно “розмінною монетою” у боротьбі за владу. А річ, швидше за все, у неміцності, ненадійності самих політичних сил, що посідають (поки що!) чільне місце в сучасному українському житті, але стрімко втрачають довіру народу.

Щодо довіри, то народ поставлений у ситуацію казкового багатиря на роздоріжжі: ліворуч підеш..., праворуч підеш..., прямо підеш... — скрізь погано! І питання не стільки в “силах” — завжди самодискредитація всім тепер зрозуміла їхня *непотрібність* для країни й народу, — скільки у вичерпаності, вразливості їхніх лідерів. Їхнє “вождівство” (“руководіння”) — приклад того, *як не можна керувати!* Почекайте, відразу запитає шанувальник того або іншого “вождя”, а рейтинг, а соціопитування?

Але рейтинг — це не стільки побажання, надії виборців, скільки результати маніпулювання “нечасною свідомістю”. У масах завжди існує архетипна віра в сильного проводиря. Саме це “колективне підсвідоме” створює цезарів, пугачових, кармалюків, лєнінів тощо. Справді, справжній лідер повинен бути здатним “перейти Рубікон”, розрубати “гордіє вузол”, не вичікувати “зручного випадку”, “слухного часу”, а постійно “мутувати”, створювати проблеми, які сам і може розв’язати. Він ставить опонентів у підпорядковане становище, створює ситуацію, *а не залежить від неї!* Цим характеристикам відповідають далеко не всі лідери політичних сил і партій в Україні (навіть популярна леді Ю), хоч на них і мають надію. Як, наприклад, на лідера Партії регіонів, якого все ще вважають “проросійським”, захисником інтересів російськомовного населення.

Звичайно, це занадто прямолінійне бачення, оскільки політика, якого представляє великий капітал (промисловий, банківський, фінансовий тощо), цікавлять не “жди косьє”, не метафізичне благоговіння перед “святою Руссю”, і тим більш не духовний зв’язок між народами, а передусім власна *користь*. Так, в умовах гострих геополітичних конфронтацій, становлення нової конфігурації світу Росія хочеться мати надійну соціально-політичну базу в регіоні, а тим більш у країні, яку вважають братньою. Однак варто враховувати, що “братерство” — не завжди запорука “обопільної любові” й “ніжності”. Досить згадати, що історія роду людського почалася з убивства Каїном брата Авеля, і все суспільне життя дає достатньо прикладів ворожнечі, розбрату, віковичної ненависті між близькими й родичами. Українці й росіяни — народи різні, й про “братерство” давно вже слід забути. І сьогодні раціональне прагнення до вигоди виявилось сильнішим за ірраціональні почуття дружби, братерства, згоди, співчуття, породивши нові раціональні орієнтації й прагматичні прагнення.

Аналізуючи історію життя лідерів

Фото Оксани Цацури

ТОТАЛЬНІСТЬ ПЕРЕСІЧНОСТІ: НАДІЇ Й БЕЗНАДІЇ ПОЛІТИЧНОГО БУТТЯ

сучасної української політики, захоплюємося їхньою кар’єрою. Доля підготувала їм або роль бухгалтера, або провінційного вчителя, або “хазяїна хутора” з пасікою й млином, або бригадира шахтарської зміни тощо. Але життя розпорядилося інакше — піднесло на вершини влади, які були прерогативою царських родин, партійної номенклатури, випускників елітних ВНЗ, вихідців із впливових кланів. У перехідні, переломні, “смутні” часи такі злети — не виняток. Як правило, подібного роду люди виступають в ореолі таких собі богатирів-самородків, з ними пов’язують надії не лише на розвиток країни, а й на досягнення цілей і розв’язання проблем.

Мабуть, саме цим пояснюється “сходження” лідера Партії регіонів. Ореол “сильної людини” й культурна ідентичність (виходець із російськомовного Донбасу) зумовили підтримку його кандидатури Росією під час президентських виборів 2004 року, свідченням чого були його портрети в Москві. Саме з ним і його політичною силою пов’язували подальший розвиток дружніх відносин з Україною, створення продуктивних міждержавних відносин, єдиного економічного простору й багато іншого. Дуже небажаною для Кремля у національній орієнтації була позиція другого кандидата. Бідна Росія!

Здавалося, ніщо не може перешкодити здійсненню задуманого. Адже для його реалізації були задіяні перевірені передвиборні технології, адмінресурс, авторитет влади, обіцянки дешевих російських нафти, газу тощо. Але впевненості в обранню кандидатури й можливості його перемоги не було навіть у тих, хто так хотів збереження чинної влади і спільного господарського й культурного простору між Україною й Росією. І вся причина — розуміння вразливості претендента, яка полягала в його невідповідності образу сучасного лідера. Адже ніхто не хотів повернення до тухлості застійних часів, коли треба ховати очі й червоніти за своїх керівників, божеволіти від номенклатурної тупості “совкового” режиму, навіть за його “стабільності”. Саме із цим асоціювався “біло-блакитний” лідер.

І це підтвердили вибори. Бідній за змістом, “простий”, розрахований на “просту” людину пропаганда його штабу, що повторювала “нормоване”, “правильне” минуле, протистояв не лише яскравий помаранчевий колір, сам по собі збудливий, який обіцяв щось нове, незвичайне, а й упевнена в собі ко-

манда, яка спокшала перевагами європейського вибору, демонструвала новий досвід подання інформації. Для молодого покоління України помаранчеві демократи виступили провісником сучасного світу — світу *особистостей*, а не “народних мас”. Вони й були особистостями на противагу опонентам, які яскравості й блиску постмодерного Майдану протиставили сірість, нудьгу й безнадію “стабільності” країни. Але час “пролетаріату” минув, оскільки постіндустріальне (постмодерне) суспільство — це епоха високого інтелекту, творчої енергії, знання. Провладна команда вибори прогнала через відсутність цих якостей, і передусім у їхнього лідера. У бажанні зберегти “звичне” вони (“колишні”) не хотіли спадкоємця, якому притаманні особистісні якості, що можуть вивести його з-під їхнього контролю.

І що з того, скаже хтось, адже це вже в минулому! Не зовсім так, адже гравці залишилися *ті самі*. А сучасне політичне життя — це не благопристойний “політес”, за якого досить мати посаду, погони, крило, вплив. Правда, саме вони визначають сьогодні суспільно-політичне життя України, у чому й полягає драматизм ситуації. *Влада задля влади* вивнесла на поверхню не особистостей, а *виконавців*, заручників власної обмеженості й егоїзму. Мало того, у заручниках посередностей опинився весь народ. Україна має потребу в *особистості*. А це — гострий розум, що дає змогу розуміти ситуацію й постійно нею користуватися, змінюючи й перебудовуючи під себе; це пошук, це здатність знаходити швидкі й точні відповіді на несподівані питання й виклики, які виникають у динаміці глобального суспільства. Сучасна політика — це боротьба не лише амбіцій, які також потрібно вміти відстоювати, і не боротьба повноважень, а боротьба особистостей, здатних захищати принципи, власне “Я” і цінності, без яких немислиме життя. Будь-яке явище допускає масу інтерпретацій, але ми добираємо лише переконаливі. Погляд прагматика, можливо, точніший і потрібніший, але нас зачаровує носій високого образу світу й надії на життя, сповнене сенсу.

Це не завжди розуміють сучасні політики, як не захотіла зрозуміти й Партія регіонів, коли більшість народу України віддала їй перевагу під час парламентських виборів 2006 року. На руку регіоналам зіграла містечкова недалекість і хуторянські амбіції помаранчевої

влади, яка запропонувала замість обіцяної свободи й гідного життя алогізм, скандал, жадібний перерозподіл того, що повинно було належати народowi, який повірив їм, ще більшу корупцію, інфляцію, що неймовірно ускладнило й так нелегке життя.

Здавалося, ось вона, “золота карта”! Роби, проводь, створюй, стверджуй, виконуй обіцяне! Та ба! Цього разу владу було віддано, здано заради самої влади! Можна, звичайно, посилатися на певні об’єктивні обставини, закулісні інтереси, “підкилимні” сили, закон, Конституцію тощо. Але річ у нездатності ствердити авторитет власної індивідуальності. Це не дало змоги зробити нічого з обіцяного, крім задоволення власних сімейно-корпоративних інтересів. Втім, речі цілком стверджені й припустимі в умовах не стільки “дикого” капіталізму, скільки “диких” його представників, які уявили себе обранцями долі й вершинами історії.

Доля подарувала шанс стати особистістю, виправдати довіру, підняти енергію своїх прихильників, вдихнути надію тощо. Але брак упевненості, знань, волі призвів до пасивності, розгубленості, безпорадності, хоч у супротивників був лише один козир — самовпевненість і прагнення влади. Занадто слабким у випробуванні виявився грізний на вигляд прем’єр, не здатний протистояти конкурентам, які вірою в себе перемогли силу грошей, найбільшу партію в парламенті, величезний електорат. Тут пригадується сумно відоме: “А чи був хлопчик”? У лідера повинні вірити! Створення ідей, теорій психологічно переконливе, коли вони мають інтелектуальну, емоційну й практичну очевидність, а не абстрактну логічну несуперечність формальних можливостей.

Політики, що визнають лише силу адмінресурсу, грошей і власності, але не силу творчості, могли мати рацію в практиці боротьби й життя минулої епохи, в якій і залишилося їхнє мислення. Але сьогодні така ставка програтна, вона, попри всі економічні й адміністративні зусилля, не має перспективи. Уявіть, що проти сучасного ракетного крейсера виступила армада кораблів, але під вітрилами! Що з ними буде? Діяльна політика повинна підкріплюватися (і не стільки фінансовими інвестиціями, скільки інвестиціями розуму, творчих розробок, нових ідей, пропозицій, проектів, якщо хочете) грою, на яку перетворила інформаційна епоха наше життя. Якщо партія та її лідер

захищають суспільство, засноване на вільній конкуренції, то досить дивно, що вони самі ухиляються від цієї конкуренції, відмовляючись нав’язувати й підкоряти, тоді як їхні супротивники нав’язують і підкоряють з умінням і натхненням, зупиняючись лише перед фізичною силою.

Лідер приречений постійно вирішувати й відповідати за те, що й коли нав’язувати або не нав’язувати, не непокоячись наперед, правильно він вчинив або неправильно.

Ситуація в Україні — не ситуація анархії, а керованого хаосу, від якого всі втомилася: психологічно, розумово й морально, з відразою спостерігаючи за цинічною поведінкою правлячої еліти. Цей владний вакуум може заповнити кожний, хто скаже: “Я той, на кого ви чекаєте”! Ним може виявитися черговий нездар, на популізм якого так охоче “купується” натовп. Але цей час — також час того розумного, чіткого, обізнаного, сильного, прагматичного, з чого і складається харизма. Він є, його хочуть, але його потрібно *лобачити!* Тільки так можна позбутися обридлої штовханини, містечкового скандалу примітивних людей, які прирікають народ жити таким самим примітивним життям, сіючи ворожнечу і розбрат, що не залишає надії на життя, на свободу.

Усім відомі слова Ф. Достоєвського “Краса врятує світ”. Ця “краса” — не краса “міс світу” і довгоногих топ-моделей, не краса нових автомобілів, годинників або прикрас. Краса, казав Сократ — це завжди складно, вона не піддавана посередності, простоті й примітивізму. Краса — це розум і душа людини, яка знає, відчуває, співчуває, це краса людини мислячої. А звідки думка в сірості й посередності? Адже в мислячої людини й совість інша! Лише в цьому випадку може вбудуватися відповідна до часу політика, економіка, культура, тільки в цьому випадку — наявності креативного лідера — може продовжитися історія. Неможливо відстоювати індивідуальну свободу, не перетворивши її на спільний проект!

...В Україні знову передвиборна метушня. Але від неї вже нічого не чекає розчарований народ. Хіба може щось змінитися на краще, коли немає віри — в лідерів, країну, систему, владу? Адже неможливо спорудити будинок без архітектора, не кажучи вже про неможливість теорії без мислителя. Хоч в історії стихійна творчість мас іноді створює дивні драми й трагічні колізії. Тож чекатимемо?

Володимир ВОЙТЕНКО,
професор

Усвідомлюю, що суспільний песимізм тридцятих років минулого століття, помножений на особливості творчого стилю одного французького письменника, аж ніяк не може віддзеркалювати сутність того, що відбувається в нашій країні сьогодні. Але коли йдеться про туберкульоз, наркоманію, ВІЛ/СНІД, злоякісні пухлини чи психічні хвороби, важко лишатися оптимістом. Коментуючи низку матеріалів про медицину й лікарів, Ю. Макаров (“Український тижень”, 2008, № 2) зауважив: “Наша медицина — прокляття, яке однаково висить і над тими, хто ззовні, й тими, хто всередині неї”. Мені, лікарю, писати про це прикро, але маю трагічний досвід: утратив єдиного сина — а він мав би шанси на одужання, якби лікувався де-небудь на захід від України. Син був дитячим ортопедом; скаржився на низьку кваліфікацію “місцевих” лікарів, внаслідок чого скалічені літлахи потрапляють до Києва записавшись; казав, що попри все, можна лишатися порядним, якщо не брешеш батькам. Ті, що лікували сина, брехали: планували собі прибуток від тривалого лікування, хоч була потрібна термінова операція. Клініка, де це діялося, розташована в Києві, на Мінському масиві, але не йдеться про виняток: захланність і байдужість стали ознакою багатьох лікарів, “вкнутих” недолугим законодавством у вир практики в стилі “дай на лапу”.

Широкий загальний громадян плаче, стогне і лається в поліклініках, лікарнях і під дверима моргів, але справно обирає у владу людей, які лікують не вдома. А вони розкішні авто та костюми “от кутюр” поєднують із соціальним лицемірством: фактичним ігноруванням низів за одночасного злісного популізму. Дискримінація всіх, хто перебуває за межами вузького кола “своїх” по партії чи бізнесу, — ось непроголошене, але активне гасло “верхів”. Воно знаходить відгук у тих, хто нижчий за рангом, але має бодай якусь владу. “Дует ветер в чистом поле, / пречет шкурку рижий лис. / Вырастай, сыночек Коля, / на начальника учишь. / Будешь ты с вождямы рядом, / будешь ты руководить, / и своим партийным взглядом / страх на массы наводишь”. Номенклатурний Коля вирис і почав старіти, але прагне лишатися безконтрольним і сьогодні.

АТАКА НА ПАЦІЄНТА

Мешканець Донецчини Володимир К. уже понад два роки відбуває покарання в місцях позбавлення волі, до якого засуджений за те, що... кілька разів звертався в місцеву лікарню: з приводу видалення фурункулів, у зв'язку зі шлунковою кровотечею і для здавання звичайних аналізів крові. Виникає подив, що заборотити хвору людину за грати допомогли лікарі.

Приводом для порушення кримінальної справи став лист завідувача центру профілактики і боротьби зі СНІДом на ім'я начальника

ПАСИНКИ ГІППОКРАТА

“Люди мають почуття жалощів до інвалідів та до сліпих, і взагалі можна сказати, що в них є любов “у запасі”. Її колосально багато. Шкода лише, що маючи стільки любові в запасі, люди залишаються такими свиньми. Вони не дають їй волі, от і все. Вона замкнена всередині них, залишається там і не служить їм ні до чого. Вони здихають од любові всередині”.

Л.-Ф. Селін, “Подорож на край ночі” (1935)

міського відділу міліції. У ньому йшлося про те, що громадянин К., який перебуває на диспансерному обліку з діагнозом “ВІЛ-інфекція”, звертаючись у міську лікарню, не попередив про наявність у нього вірусу імунодефіциту, через що начебто виникла загроза зараження медперсоналу. В листі містилася інформація, яка є лікарською таємницею (за розголошення передбачено кримінальну відповідальність згідно зі ст. 132 КК України).

Реагуючи на повідомлення, слідчий допитав шістьох медичних працівників, до яких звертався Володимир К. Усі “потерпілі” заявили: через те, що пацієнт не повідомив, що він ВІЛ-інфікований, вони не змогли вжити додаткових заходів безпеки. А саме — спеціальні халат, фартух, рукавички, захисний шолом, окуляри, наруківники тощо. Судді не поцікавилися, який документ визначає потребу вдаватися до цих “додаткових заходів безпеки”. “Потерпілі” посилалися на наказ Міністерства охорони здоров'я. Проте існував тільки один документ, виданий цим відомством, який регламентував дії медпрацівників у таких ситуаціях, — наказ МОЗ від 25. 05. 2000 р. № 120. У ньому ані слова не сказано про потребу додатково захищатися, спілкуючись із ВІЛ-інфікованим. Більш того, в преамбулі наказу зазначено: “кожен, хто звертається по медичну допомогу, має розглядатися як потенційний носій вірусу імунодефіциту”. Якщо медичний персонал не використав усіх засобів захисту, то за наявності якихось серйозних наслідків відповідальність мають нести саме медики, винні в недотриманні техніки безпеки, а не пацієнт.

За інформацією керівника СНІД-центру порушено кримінальну справу проти Марини Б., яка, маючи ВІЛ-інфекцію, не поінформувала про це медпрацівників під час здавання крові. Дівчина сумнівалася в раніше встановленому діагнозі, й маючи намір вийти заміж, вирішила повторити аналіз. Через два дні приїхав міліцейський “бобік”... У вирок суд додатково звинуватив її у тому, що наражала на небезпеку майбутнього чоловіка. Він засвідчив, що претензій до дружини не має і знав про її ВІЛ-позитивний стан.

У результаті Марину засудили до двох років позбавлення волі, що правда, умовно. Згодом вона разом із чоловіком і народженою в цьому шлюбі дитиною (до слова, в неї ВІЛ не виявлено) залишили рідне місто.

Ідеться про кілька проблем, стратегічно важливих для лікарів, пацієнтів і громадськості. Перша — лікарська таємниця та її надважливе значення стосовно ВІЛ-інфікованих, друга — незаконне втручання правоохоронців у стосунки пацієнтів і медиків. В обох випадках люди в халатах і люди в погонах доклали рук не до боротьби з епідемією, а до боротьби з ВІЛ-інфікованими, і це найгірше, що можна зробити. Спроби загнати інфікованих у гетто можуть викликати лише їхній пасивний чи активний спротив — від нехтування заходів, які запобігають розповсюдженню вірусу, до свідомого “СНІД-тероризму”. Хочемо захистити ВІЛ-інфікованих від себе (і — хоч як це банально — дотримуватися законів). Колегам ска-

жу по-дружньому: шановні, не будьте ідіотами. СНІД, сифіліс і кілька різновидів гепатиту мають однаковий механізм передачі, а всі, хто працює з кров'ю чи іншим біологічним матеріалом, мусять завжди бути пильними — аж настільки, щоб виконувати службові інструкції. Переважна більшість ВІЛ-інфікованих і 90 % інфікованих вірусом гепатиту не знають про свою заразу, тож бережіть себе завжди або шукайте легшого хліба.

СТИГМАТИЗАЦІЯ ТА ДИСКРИМІНАЦІЯ

Антиретровірусна терапія, яку 2004 року безплатно отримували лише 137 осіб, а сьогодні, завдяки підтримці Глобального фонду боротьби зі СНІДом, туберкульозом і малярією та державному фінансуванню, — понад шість тисяч громадян України, може зупинити розмноження збудника в організмі й запобігти розвитку СНІДу. Лікування антиретровірусними препаратами одного пацієнта на рік у середньому коштує дві тисячі доларів. Існують схеми першої й другої лінії. Перша коштує 300—500 дол.; друга, яку призначають, коли розвивається стійкість до першої, — до п'яти тисяч. Тому дії, що призводять до розвитку стійких форм вірусу, збільшують витрати на лікування. Поки що держава забезпечує лише 27 % вартості антиретровірусної терапії (73 % закуповують на кошти Глобального фонду), але на кінець 2008 року її частка зростає до 35 %. Резистентність до антиретровірусних препаратів формується не за дні, а за години. Це загроза не лише економіці країни, а й національній безпеці, що й бачимо на прикладі збудника туберкульозу. Вживати АРВ-препарати слід кілька разів на день у визначені години.

Важко уявити, щоб людину, хвору на цукровий діабет, позбавляли інсуліну, а хворого на астму — інгалятора. Однак такі дії працівників правоохоронних органів стосовно ВІЛ-позитивних не поодинокі. Час від часу інформація про боротьбу міліціонерів з носіями ВІЛ-інфекції з'являється на газетних шпальтах. І можна лише здогадуватися, скільки випадків лишає-

ся поза увагою громадськості, Міністерства охорони здоров'я, і зрештою, поза увагою держави.

В Одесі ВІЛ-позитивного Олександра через затримання два дні було позбавлено можливості вживати препарати. Працівники міліції аргументували це тим, що ліки їм не відомі й часу для з'ясування їхнього призначення нема.

У Києві затримали Максима. Щоб вчасно вживати препарати, він був змушений постійно стукати у двері, набридаючи працівникам міліції. Неодноразово звертався до оперуповноваженого, слідчого. Попри це, вживання ліків було прострочене двічі. Воно має супроводжуватися хоч би мінімальним вживанням їжі, якої затриманий також був позбавлений.

Проблемі доступу до лікування затриманих була присвячена пресконференція Міжнародного альянсу з ВІЛ-СНІД в Україні й Міжнародного благодійного фонду “Вертикаль”. Міністр охорони здоров'я підписав наказ про створення відповідальної міжвідомчої робочої групи. У стилі терміни група розробила проект інструкції. Ймовірно, цей документ уже підписали керівники МОЗ і МВС. Чи хтось із вас, шановні читачі, має певність у суворому дотриманні його параграфів? Безпощадна війна міліції проти решти громадян України багата варіантами.

Не маючи бажання знеславити всіх працівників МВС і розуміючи, що саме завдяки їхнім зусиллям суспільство сяк-так бореться з криміналом, мусимо визнати: в лавах міліціонерів маємо осіб, “стійких” до закону настільки, наскільки резистентними до ліків можуть бути збудники інфекції. Схильність до стигматизації та дискримінації (зневажливого психологічного ставлення і схвалення чи здійснення вчинків, які порушують права “загнаних”) поширена в нашому суспільстві. Зрештою, не лише в нашому. Але в Європі та США таке ставлення до хворих можливе всупереч зусиллям громадських і державних інституцій; у нас держава начебто “нейтральна” (хоч міліціонер — це і є держава), а пересічний громадянин, який успадкував одновимірне світосприйняття “совка”, активно зневажає наркомана і гомосексуаліста, а про СНІД нема потреби говорити: хворих ще й боються. І хворих на туберкульоз. І хворих з розладами психіки.

У певному (а саме — гігієнічному) сенсі треба остерігатися носіїв інфекції, це нормально. Але маю на

увазі інше. Так нас привчили, що громадянин і міліціонер; той, що видає якусь довідку, і той, що по неї прийшов; продавщиця і покупець; зрештою, лікар та пацієнт психологічно перебувають “по різні боки барикади” і почуваються майже ворогами. “Пацієнт всегда прав, но не всегда жив” — це специфічний медичний гумор ще з тієї, радянської, епохи. Але лікарю доводиться брати довідки, міліціонери ходять до поліклініки і т. ін. Ми всі буваємо “старшими” чи “меншими” в якихось суспільних (службових) контактах, тож атмосфера доброзичливості — колективний здобуток. Водночас такими самими є стигматизація та дискримінація: хто плює — на того плюють. У розмові про медицину не треба забувати про її соціально-психологічні шлейфи, які простягаються за межі стосунків лікаря та пацієнта.

ЛІКАРІ — “СТОЛОНАЧАЛЬНИКИ”

Слово “бюрократ” (“столоначальник”) не має соціального чи емоційного наповнення. На жаль, реалії нашого життя (минулого і теперішнього) надають йому специфічних відтінків. Адміністрування в медицині (хотілося б написати — менеджмент, але до цього ще треба дожити) — справа вкрай потрібна і важка. Маємо бути вдячними лікарям, які беруться за таку роботу в умовах дефіциту коштів і законодавчого хаосу. Проте саме ці умови провокують психологічні мутації, які роблять чиновників особливою кастою зі своїм неформальним статутом. Деякі слова мають властивість розкривати приховану сутність у процесі начебто дитячих забавок із заміною букв. Отже, “бюрократ” свідчить про непереконливість чиновництва до прихованої, “підземної” діяльності; “бюрократ” розкриває його головну ознаку — маніпуляції законами і повноваженнями, а “бюрократ” — кінцеву мету: власну вигоду.

Ось повідомлення з цієї царини, оприлюднені в ЗМІ наприкінці вересня ц. р. з посиланням на першого заступника керівника Голодержслужби п. В. Ткача. У першому півріччі 2008 р. проведено 586 перевірок і здійснено аудит 539 об'єктів усіх адміністративних рівнів. Зафіксовано витрати державних коштів із порушенням бюджетних правил на суму 1 млрд 721 млн 319 тис. грн; неефективне використання грошей на суму 1 млрд 36 млн 909 тис. грн, використання коштів не за цільовим призначен-

Фото Ксенії Гладішевої

ням на 54,5 млн грн; загалом ідеться майже про 3 мільярди гривень. Можна лише здогадуватися, яка частка коштів була “прихатована”. В. Ткач вважає, що підсумки аудиту засвідчують корупцію на всіх рівнях і в усіх органах влади. В цьому ніхто не сумнівався ще до початку контрольних заходів... А скільки бюджетних “об’єктів” лишилося поза увагою контрольних органів?

Бюджетна медицина бідна порівняно з іншими джерелами “бюрократства”, але ескулапи-посадовці й тут знаходять поживу.

Апеляція до совісті та посилення на гуманізм мало вагають у середовищі людей, бізнесом для яких є не надання медичних послуг, а корупція на медичних послугах. Стосовно ВІЛ/СНІДу ситуація нічим не відрізняється від інших медико-соціальних проблем. З міжнародного і власного досвіду знаємо про виробництво і продаж неякісних препаратів, виготовлення і розповсюдження малоефективних антиретровірусних медикаментів, договірні “тендери” на постачання діагностичних систем, “економію” на засобах догляду і лікування хворих у розгорнутій стадії (“пацієнта не врятуєш”) або “просування” для цього контингенту екзотичних і за сутністю “порожніх” медикаментів на кшталт “мумію”... Це, мабуть, не повний перелік.

Більшість медиків ретельно і чесно працюють за фахом, проте хабарництво та шахрайство (від дрібних крадіжок до величезних зловживань державних чиновників) знаходять “нішу”. На цьому тлі формуються різні типи корупції — інколи “технологічно” прості та нахабні, інколи — вишукані та дотепні, але однаково гидкі за сутністю. Загальна їхня передумова — низький рівень менеджменту в системі охорони здоров’я, а загальний наслідок — погіршення якості медичних послуг (хронізація перебігу хвороб, інвалідація чи смерть пацієнтів).

В. Сімонов (2007) детально досліджує цю проблему і класифікує корупційні механізми в медицині:

1. Розтрата і розкрадання коштів, наданих на охорону здоров’я, або надходжень, одержаних за рахунок платежів споживачів.

2. Корупція у сфері державних закупівель, змови, хабарництво і одержання “відкатів”.

3. Корупція в системі постачання лікарських препаратів. Препарати можуть розкрадатися на різних стадіях розподілу; чиновники можуть вимагати “винагороду” за надання дозволів на продаж продукції або роботу певних структур; за

проведення митної очистки, встановлення вигідних цін; порушення кодексів поведінки на ринку може призводити до того, що лікарі змушені надавати перевагу певним лікам під час виписування рецептів; у постачальників можуть вимагати різні поступки за умови виписування рецептів на їхню продукцію; ще одна форма — дозвіл на торгівлю підробними ліками.

4. Корупція в установах, які надають медичні послуги: здирство або згода на одержання незаконної винагороди за послуги, які офіційно надають безплатно; плата за особливі привілеї або медичні послуги; одержання хабарів за втручання у практику найму.

5. До корупції у схемах платежів можуть належати незаконне безплатне обслуговування; підробка страхових документів або використання коштів медичних установ в інтересах певних привілейованих пацієнтів; виставлення незаконних рахунків страховим компаніям, державним органам або пацієнтам; підроблення рахунків, квитанцій, видаткових документів або облік фіктивних пацієнтів”.

Додам, що існують ще хабарі за дозвіл (ліцензію) на “цілительство”, а також незаконна торгівля наркотичними (психотропними) препаратами.

Громадянське суспільство як передумова контролю і диктатура закону як гарантія справедливих покарань — чи це все, що можна протиставити корупції? Відповідь, розлогу і “технологічну” в юридичному сенсі, можна знайти в Інтернеті.

Слова Л.-Ф. Селіна, винесені в епіграф, під час першого прочитання викликають незгоду, але мусимо визнати: є багато ситуацій, які провокують людей залишатися “такими свиньми”. Державні посадовці й медики зокрема не мають абсолютного імунітету. Дикий ринок медичних послуг заохочує до складання неофіційних преїскурантів, а “контактність” контрольних органів дає змогу грабувати бюджет. На цьому поживному середовищі виростає специфічний тип лікаря-управління, який забув, звідки починається аорта, але знає, як купити “джип” для себе і щось елегантніше для пані докторової. В базарній конкуренції перемагають “найпристосованіші”, а їхнє пристосуванство — антисоціальне. У хворої держави не може бути здорової медицини. Каліцтва і передчасні смерті — плата за те, що виборці вірять обіцяльникам і своїми голосами сприяють переведенню Верховної Ради на “контрактну основу”.

КАРДІОГРАМИ ЇХНІХ ДОЛЬ

Інна ГОНЧАР

Десятки будинків нашого міста вдивляються в очі осені, ховаючи за буденністю суєту суєт мешканців кількох тисяч квартир, а за дверима кожної — долі, радощі, жалі, проблеми, відчай, успіхи й обов’язково — мрії, надії та сподівання... Та як же часто ми навіть і не здогадуємось, що відбувається за деякими з тих дверей, і не важливо, який саме достаток бачимо на перший погляд...

Уперше переступаючи зовсім не знайомий поріг, не сподівалася побачити на очах дуже привітної жінки болючі сльози, які так промовисто видавали її несподівано розхвилювану мить... Говорити про пережиті горе, хвороби і трагедії завжди надто важко, а тим більш, коли людина, зневірена в існуванні милосердя та бодай натяку на правду, все-таки пе-

редумала ділитися своїми тривогами. Але слово за словом, переплітаючись у непроханих сльозах, поволі вимальовували сумну картину із життя цієї пари, чіє подружнє життя з поважним віком захмарюється не просто фактом призначеної обом довічної інвалідності, а насправді щоденною боротьбою із самим собою та чієюсь байдужістю.

Якби ж хто з нас знав, як кажу, де впадеш... Ось працював чоловік усе життя на нашій будові, а вчепилася болячка — і раптом обернулася страхітливим вироком: ампутацією однієї ноги, а згодом і другої. А до всіх хвороб жінки після страшної аварії додався ще один діагноз, який навіть вимовити лячно... І воркують собі голуб’ята у своїй затишній і привітній оселі, долаючи разом кожний сантиметр від ліжка до інвалідного візка і на-

зад. І як добре, що є один незрадливий друг, який, відчувши перші кроки душевного неспокою, пропонує розраду — про все на світі чоловікові готовий завжди повідати... Телевізор ніколи не питає, як бувало деякі посадовці, чи то довіду, чи то ще якогось папірця на підтвердження його каліцтва...

Стільки довелося обом пооббивати порогів, за якими не лише глухі стіни, а й серця чомусь глухо вистукували десь аж на самому дні бездушного ества... Дякувати Богу, що поряд хороші сусіди, що є добрі знайомі, які теплої пори року допомагають дістатися на вулицю, а звідти — на улюблену дачу! На свіжому повітрі не лише дихати вільніше, а й світу легше радіється за господарюванням! А там із чіємось “Добріденсь” і розмова зав’яжеться, та і спогади з молодості вервечкою виринуть.

Шкода лише, що колишніх друзів-будівельників розкидала вже доля по інших світах. А так ще хочеться відчувати у професійне свято, що його пам’ятають, бо ж руки ой як багато зробили для цього міста! Та чомусь дійсність повертається, наче скупими листами з одними і тими самими рядками: “Ти потрібен усім лише здоровим!”

Тож і виходить, що вони самі якось загубилися на самоті зі своїми болями, діагнозами, турботами, але такі будь-що — намаганнями радо зустрічати кожне нове світання!

І малює життя їм свою кардіограму: то загострюючи зубчики вгору, то гублячись горбиками вниз. Але чомусь ще довго стоїть перед очима сумний погляд чоловіка без ніг, який, не соромлячись, витирає сльозу, розчулившись коротенькою розмовою і природним хвилюванням дружини, яка стільки часу, незважаючи на свої болі, справді підставляє йому не лише плече, а й носить час від часу на руках.

...Швидко переступала звичні для нас усіх сходини під’їзду, а за зачиненими дверима залишилась іще одна недописана історія про людське милосердя і чуйність. І вже власні негарзди видалися не такими й нездоланими порівняно з тим, чим залишаються сходинки для цієї подружньої пари.

А вони ж поряд із нами, люди!..

Фото Ксенії Гладішевої

Степан БОЙКО,
м. Івано-Франківськ

НА БОРотьБУ З ТУБЕРКУЛЬОЗОМ — УСІЄЮ ГРОМАДОЮ

Директор Івано-Франківського обласного фтизіопульмонологічного центру Володимир Вагилевич зазначає: “Нині в Україні хворіють на туберкульоз близько 700 тисяч осіб. Щорічно економічні збитки складають майже 2,4 млрд грн. Зупинити цю прикру тенденцію можуть лише дієва державна політика щодо туберкульозу, формування здорового способу життя. Прийнято “Загальнодержавну програму протидії захворюванню на туберкульоз у 2007—2011 роках”. Самих урядових заходів недостатньо, і тому в усі дзвони б’є Міжнародна коаліція організацій “Зупинимо туберкульоз разом!” та Громадська рада з питань протидії захворюванню на туберкульоз в Україні. Вони вирішили започаткувати національну громадську кампанію, гасло якої “Від обізнаності населення через спільні дії — до подолання епідемії туберкульозу в Україні”. Дуже багато залежить від вчасного і в повному обсязі вживання ліків. Якщо ж закупівлю імпортних препаратів (а також реактивів для лабораторій) уряд від-

кладає, як це часто буває, на другу половину року, то через перебої з їхнім постачанням не дотримуються стандартів лікування. А непослідовне лікування — гірше, ніж відсутність”.

Потрібна широкомасштабна інформаційно-просвітницька кампанія серед різних верств населення, передусім про способи профілактики та можливості лікування недуги. Рідко наші ЗМІ подають змістовну й доступну для населення інформацію про туберкульоз. “Недавно, — каже Володимир Вагилевич, — у Києві відбувся довгоочікуваний семінар з журналістами усієї країни, які пишуть на медичні теми. Його матеріали важко недооцінити, адже звучала думка відомих фахівців”.

Туберкульоз, або сухоти — безперечно, соціальне захворювання, яке залежить від способу життя, якості харчування. Складне соціально-економічне становище в країні, безробіття, стреси, побутова невлаштованість, алкоголізм — все це істотно підвищує ризик за-

раження туберкульозом. Невипадково найбільше хворих на цю недугу — серед волоцюг, мігрантів-незаконних, наркоманів, ув’язнених. Однак на туберкульоз хворіють не лише бідні. Високий темп життя, інформаційний пресинг, постійний брак часу, нерегулярне і незбалансоване харчування — ці стресові моменти (негатив цивілізації) теж призводять до захворювання.

Серед активних і свідомих просвітан в Івано-Франківській обласній “Просвіті” — троє лікарів обласного фтизіопульмонологічного центру. Це Михайло Марценюк — провідний хірург, завідувач хірургічного відділення, Іван Дяків, завідувач рентгенологічного відділення, провідний терапевт Богдан Олійник. Вони займались не лише відродженням “Просвіти” і розбудовою Української держави, а й на громадських засадах допомагали, нам. Перед виїздами з концертами хору “Червона калина” Михайло Марценюк старався підлікувати хористів. Ми ж розповсюджували листівки про здоровий спосіб жит-

тя, про запобігання СНІДу та туберкульозу. У Дніпропетровську перед фестивалем “Червона рута”, у якому ми брали участь (1992), роздавали ці листівки на стадіоні.

Саме завдяки адміністрації й лікарям-просвітянам проведено переоснащення Івано-Франківського фтизіопульмонологічного центру, зроблено ремонт, і є перші результати. За даними медичної статистики, торік на 100 тисяч населення в нашій області захворіла 71 особа, тоді як на Херсонщині, Миколаївщині, Луганщині, Кіровоградщині відповідно 151,4; 104,2; 103,5; 101,9 (по Україні 79,8). Смертність від туберкульозу торік у нашій області була 19,4 на 100 тис. населення, на Донеччині — 32,3, Одещині 31, по Україні — 22,6. Маємо зниження захворюваності за перше півріччя 2008 р. на 20,3 %.

Щоб не приходити до лікаря із запізненням, уже з тяжкою формою сухот, треба знати симптоми хвороби. Заразитися можна повіт-

ряно-крапельним шляхом, а також споживаючи м’ясо чи молоко хворої тварини. Нині є ефективні препарати і методики, що дають змогу цілком вилікуватися від туберкульозу за умови раннього виявлення та суворого дотримання режиму та приписів лікарів. Симптоми захворювання: нездужання, пов’язане з втратою ваги (5—10 кг) за короткий часі, слабкість, пітливість (ночами). Температура тіла зазвичай 37—37,5 °C і підвищується ввечері. Біль у грудній клітині й кашель не завжди супроводжують початок захворювання і можуть бути викликані іншими хворобами, але якщо після двох тижнів не припиняються, треба звертатися до фахівця.

Наша нація повинна боротися з цим злом, сьогодні від сухот у нас помирає у 10—12 разів більше людей, ніж у розвинених країнах. Нерідко ЗМІ сусідніх країн (Польщі, Чехії, Італії, Португалії) повідомляють, що українські “остарбайтери” везуть їм туберкульоз. Недостатня самодисципліна губить українців.

ВІДКРИЛИ ПАМ'ЯТНУ ДОШКУ ВАЛЕРІЄВІ МАРЧЕНКУ

Валентина НОЗДРИНА,
с. Гореничі Київської обл.

Валерій Марченко — науковець-філолог, перекладач, публіцист, педагог. Народився в Києві. 1965 року закінчив Київську школу № 175 (мікрорайон Нивки). Близько двадцяти років жив у будинку на вулиці Щербаківка, 72. Саме тут його двічі заарештовували: 25 червня 1973 року і в жовтні 1983-го, коли суд виніс вирок — десятирічне ув'язнення у таборі особливо суворого режиму. Фактично засудили на смерть тяжкохворого (через рік, на тридцять сьомому році життя, помер).

Після закінчення філологічного факультету Київського державного університету ім. Тараса Шевченка Валерій Марченко працював у газеті “Літературна Україна”, друкувався в періодиці. На початку 70-х написав статті “За параваном ідейності”, “Київський діалог” та “Страшний якийсь тягар”. Уже в ув'язненні назве ці твори найкращими з тих, що написав до свого 25-ліття.

Але КДБ визнало їх антирадянськими, наклепницькими. Це й стало причиною особистої трагедії Валерія, нестерпних років його перебування у слідчих ізоляторах, на етапах, у тюрмах, зрештою, ранньої смерті.

Пережите, почуте, побачене в зоні суворого режиму на Уралі не зламало Валерія, навпаки, загартувало, утвердило почуття справедливості й потреби її відстоювати. “Він обрав шлях Правди, Добра, Милосердя, Любові”, — пише у спогадах мати політв'язня Ніна Марченко.

Партія “Християнсько-Демократичний Союз” за власний кошт встановила й ініціювала встановлення меморіальної дошки Валерієві Марченку на будинку, де він жив. У радіопередачі “Світла палітра”, яку веде журналіст Володимир Бойко, порушили питання про присвоєння школі, в якій навчався Марченко, імені правозахисника, дисидента, а також слушно запропонували назвати його ім'ям вулицю Щербаківка.

ВУЛИЦІ СТАЮТЬ УКРАЇНСЬКИМИ

Анатолій ЗБОРОВСЬКИЙ

Буча на Київщині має статус міста обласного значення з 1 січня 2007 року. Тут є вулиці, названі іменами Тараса Шевченка, Ярослава Мудрого, Богдана Хмельницького, Лесі Українки, Івана Франка та В'ячеслава Чорновола. Нещодавно сесія Бучанської міської ради назвала нові вулиці міста на честь Степана Бандери, Григорія Сковороди, гетьманів Петра Дорошенка, Івана Виговського, Максима Залізняка, письменників Івана Нечуя-Левицького, Михайла Коцюбинського, Івана Багряного, економіста Михайла Волобуєва, який стверджував, що Україна має власні шляхи розвитку, українського класика кінематографу світового рівня Олександра Довженка, конструктора ракетних двигунів Валентина Глушка, лікаря-науковця та біокібернетика Миколи Амосова.

Назви вулиць обрано з переліку запропонованих депутатами, громадськими організаціями та громадськістю.

Голова постійної депутатської комісії з питань освіти, культури, молоді, спорту та гуманітарних питань Бучанської міськради журналістка Світлана Остапа опублікувала на шпальтах газети “Бучанські новини” стислі характеристики видатних українських діячів, чий імена увічнено в назвах нових вулиць.

«СВЯТИЙ ЗВУК ПРОХОДИТЬ КРІЗЬ ЛЮДСЬКУ ДУШУ»

Євген ЦИМБАЛЮК,
Рівненська обл.

Жителька села Малі Дорогостай Валентина Розум, яка відсвяткувала 91-й рік народження, попри свій поважний вік — головний дзвонар у селі. А з її дзвонарським стажем мало хто зрівняється в Україні, адже оперувати церковний передзвін малодорогостайка почала ще шестирічною. Нині ж у її “репертуарі” — сотні мелодій. А ще з бабою Валентиною мало хто зрівняється за пішим стокілометровим ходінням на прощу до Почаївської лаври — загалом двадцять чотири рази.

ДЗВОНИ З ГІЛЬЗ

— Здавна заведено, що на Великдень кожен охочий може відзвонювати на церковній дзвіниці, як хоче і скільки хоче, — розповідає Валентина Павлівна. — Тож дитиною я з нетерпінням чекала на свято, щоб досхочу надзвонитися. Водночас це не була забавка, бо хотілося з міді вибити не просто звук, а мелодію. На моє щастя, трапився учитель — дід Сянько. Передусім він навчив мене вправлятися з двома маленькими дзвонами, потім — з трьома. Нині я звичайно використовую чотири дзвони — два великі, два менші. А був час (після війни), коли на дзвіниці можна було створити передзвін із десятка снарядних гільз. Одна з них була німецька — завдовжки з півтора метра, завширшки така, що, здавалося, дитина у ній може сховатися, звук чистий і напрочуд голосний. Проте недовго гільзам довелося бути дзвонами. Партейні розпорядилися познімати їх із балки. Вони і на дзвони замахувалися, але побоюлися людського гніву.

Через дзвонарство у Валентини Розум склалися особливі стосунки із владою. За радянських часів її кілька разів викликали до райкому партії, щоб змусити “не розбурхувати народ”. Одного разу навіть кадебісти запросили жінку до своїх апартаментів — мовляв, ще хоч раз посеред тижня на релігійне свято задзвонити у дзвони, поїдеш до Сибіру. Але жодні погрози не злякали дзвонарку.

ОБІРВАНИЙ ПЕРЕДЗВІН... ЗА БРЕЖНЄВИМ

— Одного разу я навіть комуністам стала у пригоді, — напів-

жартома, напівсерйозно каже Валентина Розум. — Це було 1982 року під час похорону Брежнєва. Прийшли до мене додому із сільради і заявляють, щоб я, коли опускатимуть домовину Брежнєва, вибила жалобний дзвін. Мабуть, таку вказівку дали в усій країні. І це правильно, адже хай ти навіть цар чи президент, а в останню путь повинен відійти похристиянськи.

Отож стою на дзвіниці, а під дзвіницею — партейні. Вони мали дати мені сигнал, коли починати дзвонити. Чую — починай. Шарпнула за мотузку — він і обірвався.

Звичайно, мотузку був старий, ненадійний... І треба ж так трапитися, щоб підвів у такий відповідальний момент, у поминальну мить за такою званою людиною... Від партейних я тоді добряче наслухалася. Мовляв, як за простим смертним, то дзвони дзвонять, а як за генсеком, то зась. А що я вдію: напевно, то все не випадково — щоб труна з тілом Брежнєва гепнулася в яму, щоб мотузка обірвалася. Як не-як, але саме за “царювання” цього правителя було найбільше утисків церков, вірян...

ДО ПОЧАЇВСЬКОЇ ЛАВРИ — НАВПРОШКИ

— Найбільше мені до вподоби, коли дзвонами зустрічаєш хресні ходи, — зізнається дзвонарка. — Перший із таких хресних ходів мені довелося величати ще у довоєнний час, тоді черниці принесли до нашого храму ікону “Цар світу”. На щастя, попри війну, попри комуністичну наругу, ця ікона збереглася у церкві досі.

Радію, що зі святих місць принесла до Дорогостай кілька образів. Саме принесла, а не привезла, бо так здавна заведено — ходити на прощу пішки. До святої Почаївської лаври ходила двадцять чотири рази. Хотілося б ще і двадцять п'яти. Але це, на жаль, неможливо: ноги не донесуть, бо вже й на дзвіницю сходами ледве ходжу. А раніше, в молодості, душа від цього маршу просто раділа. Підходжу, бувало, до Почаєва, а назустріч дзвони дзвонять. Мимоволі думаю, що то на мою честь, починаю вловлювати кожну ноту. А повернувшись додому, обов'язково пробую відтворити почаївський передзвін для односельців. Вони завмирають, слухаючи дзвонів мелодію, — це для мене найвища насолода. Бо святий звук, перш ніж вознестися до небес, проходить крізь людську душу.

Валентина Павлівна непокоїться тим, що нікому передати дзвонарську справу. Ще не знайшовся той, хто не фальшивив би, не кривив душею, обираючи дзвонарство як долю. Зрештою, баба Валентина вирішила: “Мабуть, Господь хоче, щоб я дзвонила до ста років”.

ДУХОВНИЙ СВІТ ЄВГЕНА КОЗАКА

Любов ЛІЩИШИНА,
Волинська область

У Горохівській школі-гімназії № 2 відбулася зустріч з Євгеном Козаком, актором, сценаристом, режисером, присвячена Дневні писемності та мови.

Євген Козак — віце-президент міжнародної організації “Дім Європи в Україні”, продюсер і режисер відеостудії імені Івана Миколайчука, член Національної спілки театральних діячів України, Спілки дизайнерів України. Народився у квітні 1943 року в національно свідомій родині, яка брала участь у визвольних змаганнях. Мама — Катерина Шайнога, батько — Михайло Козак (псевдо “Сокол”). На Різдво 1945 року діда Олексія, бабу Юстину, матір Катерину та Євгена вивезли на спецпоселення в Архангельську область у пос. Мотья на “оздоровлення”, яке тривало до 1951 року.

Закінчивши школу на Львівщині, Євген навчався в

залізничному училищі, служив в армії (Красноярський ансамбль пісні й танцю). Згодом працював актором Львівського державного академічного драматичного театру ім. Марії Заньковецької. 1984 року знявся у фільмі режисера Івана Миколайчука “Украдене щастя” за твором Івана Франка. З 1990 — сценарист. Як режисер-постановник працював на Чемпіонаті світу зі шпідвею у Львові.

Нині Євген Козак — директор і режисер поетичного театру “Доля”. Він поставив 27 вистав, синтезувавши музику, поезію та малярство, 970 благодійних концертів в Україні й за кордоном. 1992-го вперше в сценічному виконанні здійснив постановку опери Дмитра Бортнянського “Алкід” в Україні та Канаді.

Євген Михайлович — засновник і директор Першого і Другого міжнародних конкурсів юних виконавців ім. Дмитра Біди на духових дерев'яних інструментах.

З уст актора звучали поезія Ігоря Павліва, Бориса Мо-

лад, Зеновія Красівського, Антоніни Листопад, Надії Гуменюк. “Голос мовчання” — поетичний екскурс в історію України.

Режисер і продюсер Євген Козак, відеооператор Євген Олійник презентували відеофільми студії ім. Івана Миколайчука. Фільм “Думи мої, думи...” — розповідь про долю Тараса Шевченка. Видатному церковному і громадському діячеві Андрею Шептицькому присвячено відеофільм “Мій лист до всіх високопреосвящених і пресвященних православних архієреїв в Україні і на українських землях”.

Схвилювала присутніх кінострічка “Берестечко” — поетична розповідь про битву 1651 року з поляками та сучасний стан збереження й використання пам'яток історії та культури.

Доробок Євгена Козака вразив присутніх. В обговоренні брали участь Діна Колесник, начальник відділу культури і туризму райдержадміністрації, отець Андрій (Сидор), митрофорний протоієрей, настоятель Свято-Вознесенського храму, декан Горохівського деканату УПЦ КП, Людмила Мартинюк, методист відділу освіти і науки райдержадміністрації, вчитель гімназії.

А ШКОЛА ТАКИ БУДЕ!

Громадський комітет “Український Севастополь” повідомляє, що будівництво української школи-колегіуму заплановано на березі бухти Круглої (Омега), але фінансування нема.

Севастопольська міська рада на сесії 11—12 листопада цього року вчоргове продемонструвала антидержавну, сепаратистську й українофобську сутність під час голосування про надання коштів на продовження будівництва української школи-колегіуму з найвищими освітніми стандартами. Найбільша фракція депутатів Партії регіонів та інші антидержавні сили виступили проти. Так, регіонали, які одним із гасел висувають вимогу другої державної мови в Україні, ухвалили незаконне рішення, яке перешкоджає молодим севастопольцям здобувати освіту українською мовою.

Вимагаємо від депутатів міськради найближчим часом повернутись до розгляду цього питання з позицій громадян Української держави та потреби дотримання прав людини, які гарантує Конституція України, і надати згідно з законом кошти на будівництво української школи-колегіуму в Севастополі.

“Позиція міністра освіти та науки України Івана Вакарчука чітка: ніхто не має права і не повинен мати можливостей обмежувати конституційне право громадян здобувати освіту державною мовою. Оволодіння рідною та державною мовами — важлива передумова для подальшого життєвого успіху молоді людини, її повноцінної інтеграції в українське суспільство”, — повідомила прес-служба Міносвіти.

Відсутність у Севастополі школи з українською мовою навчання — порушення права українців, росіян, кримських татар та представників інших національностей на отримання освіти українською мовою як державною у державних і комунальних освітніх закладах міста.

ДЕ ЦВИНТАР НЕВИННИХ ДУШ?

Микола НОСЕНКО,
м. Дніпропетровськ

Мене спонукали до статті слова окремих наших високопосадовців: “Я і не знав, що був Голодомор” (це сказав на зорі незалежності колишній секретар ЦК КПУ з ідеології Л. Кравчук), а перший секретар ЦК теперішньої КПУ П. Симоненко безапеляційно заявив, що Голодомору не було. Насправді не було врожаю, тож через це був голод, а не голодомор... Словом, хоч Симоненко і сказав, що сучасна КПУ — не та КПУ, але КПУ не чула народного болю, глуха зараз і залишиться такою, доки існуватиме. Комуністи частенько згадують Бога, але, шановні, гріх дурити народ, або, як сказав Т. Шевченко, “не дуріте самих себе”, якщо вже не вірите собі.

28 листопада 2006 року Верховна Рада визнала Голодомор 1932—1933 років в Україні й ухвалила Закон, який проголошує: “Голодомор 1932—1933 років в Україні є геноцидом українського народу”.

Відбувся акт історичної справедливості: злочин отримав правову оцінку. А тепер слід порушити кримінальну справу щодо встановлення організаторів, виконавців і винуватців цього злочину.

І знову всі шляхи ведуть до комуністичної ідеології та її основи — “марксизму-ленінізму”. І шукатимуть винних де завгодно, лише не в ЦК КПРС, не в Москві. Саме Москва проголосила себе правонаступницею Російської імперії й СРСР, тож активні й пасивні — в Росії.

Це, так би мовити, вступ до моєї сповіді.

Я народився в селі Діївка (тепер територія м. Дніпропетровська) у вересні 1924 року в родині робітника: батько працював на заводі “Дніпромет” ливарником, мама — домогосподарка.

Восени 1931-го почав ходити до першого класу залізничної школи № 4 на станції Діївка (чотирикласна школа). 1932 року вже був голод, хоч діївці його так не відчували, бо працювали на виробництві в Дніпропетровську, де видавали хлібні картки на працівника і його

непрацюючу родину. Тато отримував 700 грамів хліба, непрацюючі члени сім’ї (мама і я) — по 400 грамів. Хлібні картки треба було завітати в сільській раді й прикріпити до певного хлібного магазину (наш був на розі вулиць теперішньої Братів Трофимових і Сільрадівської). Тож я, прийшовши зі школи, біг у “лоток по хліб” щодня, бо давали тільки на сьогодні. Хоч би яка була причина, та сьогоднішній хліб завтра не віддадуть. Бігти треба було приблизно 2,5 кілометра в один бік. Бігав і не знав, що таке “маршрутка”, бо хотілося хліба...

Уже з весни 1932 року по хатах почали ходити уповноважені зі збору “лишнього хліба”. На нашому кутку (тепер між вулицями Костромською і Вільямса) уповноважені двоє-троє матросів, казали з Кронштадту, ходили з “кутковою” Мартинихою — підтоптанною молодницею. Всі крупні чи збіжжя, що знаходили, хапали і висипали в “общій мешок” — квасоля, горох, сочевиця, просо, пшоно, гречка, жито тощо. Одного разу в “общій мешок” висипали півгличка квасолі й півмакітри проса, яке приготували на пшоно. Тоді я подумав: а що ж із цієї суміші буде? Ніхто і не вимагав, щоб щось вийшло: треба було, щоб у тебе нічого не лишилося... Матроси — хлопці нівроку, хіба їм з мішком по хатах ходять? Їм би працювати десь на заводі. А Мартиниха проглядала, чи нема чого, щоб промочити горло, бо вже пересохло... Одного разу попросила в тата “синенької” (денатура-ту), бо в нас стояв примус. Не знаю, чи дали тато бідоласі синенької, чи ні, бо мене відіслали з комори...

У школі нас, дітей, годували в окремій кімнаті при станції Діївці на великій перерві: малесенька алюмінієва мисочка галушок — 3—4 галушини та з півлітра окропу.

Десь у листопаді 1933 року багато школярів ішло до школи пухлими...

На станції Дніпропетровськ, де зараз магазин “Фокстрот”, стояла одноповерхова дерев’яна будівля приміських кас і зал очікування

приміських потягів. До тієї будівлі щоранку під’їжджали 3—4 брички, запряжені паркою коней, і дядьки виносили трупи, скидали по 10—15 на бричку, перев’язували ливами, щоб дорогою не загубить, і везли з Привокзальної площі... Куди? Де цвинтар невинних душ? Де наша дніпропетровська Биківня?

Це був період колективізації, й сільських трударів не випускали із сіл — вони не мали паспорта, а без паспорта ставали здобиччю “хранітелів порядку”. Усі дороги кишіли “хранітелями порядку”, тож мало хто зумів прорватися до міста.

Хліб забирали, людей заганяли до колгоспу, а їсти не було чого, бо мартинихи з матросами були в кожній селі, як і підводи, що їздили і збирали трупи. Голодомор забрав українських селян (хто їх рахував?) — самий цвіт нашого народу. Зараз знаходяться “доброзичливиці” з тих, чия ідеологія призвела до цього страхіття, доводять, що нічого подібного в Україні не було, то був просто неврожай... А був чудовий урожай, але його повезла в Москву, Ленінград і ще кудись, але не в Україні.

1 січня 1934 року відмінили хлібні картки і стали продавати комерційний хліб. Попереду — голодна весна 1934 року, а треба ж було засівати поля, а потрібно було збіжжя для посівної, а потрібно, потрібно, потрібно... Такі “потрібно” ось уже понад триста років супроводжують народ України, і кінця-краю цьому немає.

Хто ж відповідь за страхіття минулого? А треба, щоб відповіли винні...

Мій тато Пилип Архипович Носенко до самої смерті (а це було в лютому 1957 року), коли ми їли, крихти хліба зі столу згортав у долоні й з’їдав тут же, за столом, або ж висипав у спеціальну тарілочку, щоб потім доїсти “крихти Божого

Фото Ксенії Гладішевої

хліба”. Ось як цінував хліб... І це не те, що зараз кажуть “хліб — всьому голова”. Це інше: хліб — дарунок Божий.

У Дніпропетровську на Привокзальній площі стоїть Г. Петровський і кудись показує рукою, а біля нього хрест і камінь, на якому написано, що на цій місці повинен постати монумент жертвам Голодомору. Повинен постати, а чи постане? А тому, чия ідеологія призвела до Голодомору, пам’ятник стоїть. То чи не справедливо було б відвезти його туди, куди він вказує рукою?

А тут має бути монумент, який нагадував би прийдешнім поколінням, що коїлося на багатостраждальній Україні в минулих віках...

Звертаюся до всіх наших людей словами священика Костянтина Гуляка:

*Схилившись уклінно,
промовив молитву
До Бога-Отця —
Сотворителя світу.
Пом’янемо співом
жалобного хору
Усіх, закатованих
Голодомором...
У Царстві Небесному
Божого Сина
Попросим згадати
синів України,
Хто подвигом жертви
здобув нам свободу,
І не забуваймо,
якого ми роду!*

ОДУРЕНІ ПРОЗРІЮТЬ

Анатолій ЧМІЛЬ,
голова Ананьївського
районного об’єднання ВУТ
“Просвіта” ім. Тараса
Шевченка, Одеська обл.

Наш обов’язок, обов’язок живих — увічнити пам’ять безневинно убієнних українців і представників інших народів, які загинули від голодоморів 1921—22, 1932—33, 1946—47 років, розповісти нащадкам, як послідовно нищили від найдавніших часів нашу державність, мову, культуру, як спотворювали історію.

Чи не до нашої пам’яті намагався достукатися Василь Симоненко рядками:

*Коли б усі
одурені прозріли,
Коли б усі убиті ожили,
То небо, від прокльонів
посіріле,
Напевно б, релнуло
від сорому й хули...
Тремтїть, убивці!
Думайте, лакузи!
Життя не наліза
на ваш копил.
Ви чуєте?
На цвинтарі ілюзій
Уже немає
місця для могили.*

Довідник неймовірної сили про трагедію Голодомору в Україні “Ідло — 33-го” зібрав, упорядкував і видав наш земляк, репресований письменник з Одеси Олекса Різників. Цей довідник потрібен як пам’ять про неперебутнє горе. Він прислужиться для виховання школярів у душі правди й високої моральності.

Свідчення про трагедію Голодомору на Одещині й зокрема в Ананьївському районі збирають учні загальноосвітніх шкіл району, біля пам’ятного знака жертвам тих років щосуботи проводять акцію “33 хвилини”.

В Ананьєві вперше на Одещині 1993 року встановили пам’ятний знак невинно убієнним Голодомором. Його спорудили коштом громадськості та спонсорів. Ініціаторами й активними учасниками встановлення були районні організації “Просвіти” та Народного руху України.

Хочу висловити щире подяку тим, хто 1993 року не злякався владної розправи чи звільнення з керівної посади за національну свідомість, сприяння національно орієнтованим організаціям: П. Кушнірові, директору ПТУ № 54, А. Берновезі, начальнику Рембудпостачу, В. Вознюку, начальнику пошти, учасникові Великої Вітчизняної війни, В. Янкевичу, Л. Івашку, І. Франчуку та іншим.

«ЖНИВА СКОРБОТИ»

На відзначення 75-річчя Голодомору в Україні Хмельницьке міське об’єднання ВУТ “Просвіта” ім. Т. Шевченка провело інформаційний тиждень “Голодомор. Роковини пам’яті”. Відвідувачі Народного дому — учні шкіл, студенти, курсанти Національної академії державної прикордонної служби України, представники митної служби України — ознайомилися з тематичною виставкою, де представлено зарубіжні видання, а також переглянули відеофільм “Жнива скорботи”.

Юрій БЕЗКРОВНИЙ

Українська громада Москви зібралася на концерт-реквієм у Культурному центрі України в Москві, щоб спільно з українцями всього світу вшанувати пам’ять жертв голодоморів в Україні.

Жалобні заходи відкрив генеральний директор Центру, доктор історичних наук Володимир Мельниченко, який, перефразовуючи слова Володимира Сосяри про цю страшну трагедію українського народу, сказав: “Сьогодні краплини воску загальноукраїнської

ДЕНЬ ПАМ’ЯТІ В МОСКВІ

акції “Запали свічку” падають на наше серце, які б’ються в унісон із великим серцем материкової України, серцем всього українського народу...”

Перед присутніми виступив Надзвичайний і Повноважний Посол України в РФ, перший заступник секретаря РНБОУ Костянтин Грищенко. Він зазначив, що вшанування жертв Голодомору 1932—1933 рр. покликане об’єднати не лише світове українство, а й народи, які постраждали від злочинного радянського режиму, навколо спільної пам’яті трагічного минулого. Крім того, Посол наголосив, що Україна не вважає російський народ винним у цій трагедії ХХ ст., адже він також зазнав вели-

ких втрат у часи комуністичного терору.

У залі Культурного центру України в Москві було організовано трансляцію звернення Президента України Віктора Ющенка та жалобних заходів, що проходили в Україні. І справді, ця година об’єднала серця присутніх українців у Культурному центрі — кожен подумки був у Києві біля щойно відкритого Меморіалу жертвам Голодомору. Особливо схвилював цей день тих, чия родина зазнала втрат під час Голодомору 1932—1933 рр.

О 17 годині присутні в Центрі разом з українцями цілого світу хвилиною мовчання вшанували пам’ять невинно убієнних штучним Голодомором.

Цього вечора свічки пам’яті осяяли підвіконня Культурного центру України, Посольства України в РФ та кожної української оселі Москви.

У заходах до Дня пам’яті жертв Голодоморів взяв участь інструментальний квартет “Гармонійне натхнення” у складі Ольги Лепко (скрипка), Ярослава Рури (гобой), Ірини Польової (альт) і Оксани Павлової (віолончель). Було виконано твори М. Скорика, Т. Альбіноні, А. Вівальді, В. А. Моцарта, Й. С. Баха та інших композиторів.

У Культурному центрі України в Москві розгорнуто велику книжково-ілюстративну виставку з фондів Інформаційно-довідкової бібліотеки Центру.

ДО ВИТОКІВ ЗАДЛЯ ОНОВЛЕННЯ

Ювілей — це не лише вітання, подарунки, відзнаки, премії й інші приємні речі. Це передусім привід замислитися, проаналізувати пройдений шлях, визначити стратегію на майбутнє. Саме це й було завданням Міжнародної науково-практичної конференції “До витоків задля оновлення”, присвяченої 140-річчю товариства “Просвіта”.

Надія КИР'ЯН
Фото Ксенії ГЛАДИШЕВОЇ

У лекції “Гуманітарна аура нації, або Дефект головного дзеркала” Ліна Костенко писала: “Був же якийсь божественний вітер, що кидав покоління за поколінням на боротьбу саме за цей народ, за цей шматок землі, який Бог на планеті подарував саме українцям”. Навпевно, цей “божественний вітер” підняв 8 грудня 1868 року 65 галицьких інтелігентів, які у Львові зібралися на установчу конференцію, створили Товариство “Просвіта” і запалили “досвітний огонь”.

Відродження нації починається з відродження духовності, а сила духу — найефективніша зброя самоствердження. Це зрозуміли перші просвітяни, створюючи широку мережу первинних осередків, торуючи стежку від хати до хати. Це зрозуміли й вороги української державності, тому “Просвіту”, яка своїм завданням ставила поширення освіти й культури серед народу, всі імперські держави вважали небезпечною.

Вітаючи учасників конференції, голова ВУТ “Просвіта” ім. Тараса Шевченка Павло Мовчан сказав, що нині Товариство опинилося в ситуації, подібній до тієї, яка була сто років тому. Нині й усередині країни, й зовні вистачає недоброчинців, які не можуть змиритися з незалежністю України, прагнуть перетворити українців на своїй землі на національну меншину. Ми повинні діяти ефективно, а ефективно не те, що заперечує чуже, а те, що утверджує своє.

На конференції виступило двадцять п'ять доповідачів з різних областей України і з-за кордону. Вони проаналізували ситуацію в різних регіонах і окреслили нагальні завдання організації.

Наша ситуація не унікальна. Так, ще у XVIII столітті відомий філософ Гельвецій писав про летаргічний стан народів, які звільнилися від деспотичних режимів, і навіть зауважував, що у таких країнах “летаргію сприймають за спокій”. У нас це яскраво виявляється в кризі самоідентифікації національно дезорієнтованої частини суспільства. Відомо, що будь-яке лікування починається зі встановлення діагнозу. Якщо його правильно встановлено й організм має сили боротися за життя, то оздоровлення і зміцнення — лише справа часу, якого насправді в нас бракує, оскільки ми повинні наздоганяти інші держави, щоб не залишитися на узбіччі цивілізації.

Володимир Яворівський зауважив, що в найтемніші для української нації часи наш народ для свого порятунку вигадує щось особливе, притаманне лише українцям. Так було створено “Просвіту”. Це наш винахід, в інших народів такого немає. Тому ця громадська організація існує так довго, як не вдалося жодній партії. (Хоч голова Комітету ВР з питань культури й духовності і очільник НСПУ помилювався: і понині існують в Європі споріднені з “Просвітою” громадські організації “Полонія”, “Матиця сербська”, “Матиця хорватська”, рівні, а то й старші за віком).

Мова, історія, духовність. Це три кити, на яких тримається нація. Про це говорили майже всі промовці.

Олександр Пономарів і Василь Фольварочний

Доктор філологічних наук, заступник голови ВУТ “Просвіта” імені Тараса Шевченка Олександр Пономарів зауважив, що, крім відомих указів про заборону української мови в імперії за царських часів, ми ще мали у 1933 році заборону Українського правопису, що можна вважати лінгвоцидом. У Радянському Союзі вчителям російської мови доплачували 15 % за зросійщення дітей. Наша ситуація не унікальна. Але в інших країнах, які звільнилися від імперського панування, вживали відповідних заходів для відродження мови, а Україна ніяк не спроможеться прийняти новий Закон про мови та Закон про державну мову.

Професор Київського міжнародного університету Іван Ющук акцентував на законодавстві про мовні права громадян. За його словами, вимога, щоб усі володіли державною мовою — це не порушення прав громадян, як дехто хоче це подати, а лише умова ефективного функціонування держави, забезпечення її стабільного розвитку.

Петро Кононенко

Директор Інституту українознавства НАН України академік Петро Кононенко наголосив, що на сучасному етапі повинні відбутися об'єднання освітян, просвітян, науковців і державних діячів. Цю ідею розвинув Іван Драч. “Не тільки нас заганяють в гетто, а й ми самі себе заганяємо туди”, — сказав він, пояснивши своє бачення проблеми. Це відбувається тому, що ми роз'єднані. Покоління старших і молодших між собою не контактують, навіть у невеликих містах інтелігенція не може згуртуватися, щоб спільно проводити заходи. Тридця-

тисядня українська громада в Естонії може послужити зразком. Якби ми, маючи величезний потенціал, були ще й такі згуртовані, давно позбулися б багатьох проблем.

Доктор богословських наук, доктор мистецтвознавства, професор Дмитро Степовик відзначив

Дмитро Степовик

роль особистості в утвердженні національної ідеї, здорового способу життя. Сильна особистість може пробудити багатьох, переломити обставини. Так у XIX — на початку XX століття лише кілька родин з української інтелігенції постійно розмовляли українською мовою. Вони стали зразком для багатьох.

Митрополит Йосип Сембратович у кінці XIX століття почав боротьбу за впровадження освіти через церкву. За 12 років змінив українське селянство — привич паству до здорового способу життя, відучив пиячити, розбудив потяг до освіти, духовності.

А хіба не про це говорив свого часу Василь Стус? Якщо в суспільстві знижуються моральні критерії, хтось повинен піднятися надзвичайно високо, щоб урятувати всіх.

Дмитро Степовик запропонував просвітянам тісніше співпрацювати з українською церквою — ширше впроваджувати цей перспективний напрям.

Виступаючи від Спілки офіцерів України, В'ячеслав Білоус підтримав науковця. Нам потрібно підняти духовність у суспільстві. Потрібно утримувати свою армію, щоб не годувати чужу, поновити традиції співпраці “Просвіти” і Збройних сил.

В'ячеслав Білоус виконав ще й приємне доручення: від своєї організації нагородив Павла Мовчана за багаторічну просвітянську ді-

В'ячеслав Білоус нагороджує Павла Мовчана

льність почесною нагородою — офіцерським хрестом.

Поділився своєю радістю представник російської діаспори, президент ділового клубу “Україна — Санкт-Петербург” Андрій Кропивко. Він розповів про те, що українці Санкт-Петербурга вже традиційно у другій декаді травня проводять фестиваль “Українська весна в Санкт-Петербурзі”, який користується популярністю, зокрема, приваблює молодь. Андрій Кропивко помітив цікаву, досить символічну деталь: саме тоді, коли в Кронштадті проводили український фестиваль, у Севастополі проходив фестиваль російський... “Діяльність офіційних державних установ Санкт-Петербурга (напевно, і в інших місцях) на підтримку діаспори занадто заорганізована владними структурами. Ми шукаємо нові форми культурної співпраці, зокрема залучаємо бізнесові структури. Результати непогані”, — зробив висновок пан Андрій. Подякував Олександрові Шокалу за створення сучасний проект “Новини в Інтернеті”, яким залюбки користуються петербуржці. Андрій Кропивко вніс багато надзвичайно цікавих пропозицій для співпраці. Його виступ довів необхідність виконання одного з найголовніших просві-

Лариса Масенко

ше. Нова книжка Марії Матіос, яка побилла всі рекорди, — 25 000. Становище вкрай погане. Особливо це стосується телебачення.

Голова Вінницької “Просвіти”, доцент Вінницького національного технічного університету Леонід Філонов поділився напрацюваннями обласного об'єднання саме в галузі телерадіопрограм. Вінничани працюють з молоддю, проводять інтелектуальні турніри для школярів і студентів тощо.

У різних регіонах України просвітяни працюють у різних умовах. Так, у Західній, Центральній Україні влада не перешкоджає, а нерідко й допомагає. Але й там роботи вистачає. Наприклад, на початку діяльності просвітян майже в кожному галицькому селі були осередки Товариства. Тепер — тільки в ста селах. Виникає питання: чому?

Боляче було слухати доповіді голови Луганського обласного об'єднання “Просвіти” доцента кафедри історії України Луганського національного університету ім. Тараса Шевченка Володимира Семистяги, заступника голови Донецького обласного об'єднання кандидата фізико-математичних наук Марії Олійник, члена правління “Просвіти” Леоніда Пилунського. Ці люди — справжні герої України, адже вони працюють практично у ворожому оточенні, їм постійно доводиться воювати з місцевою владою, відстоюючи елементарні права.

Про своєрідні й дуже гострі проблеми Закарпатської області, пов'язані з русинством, розповів Володимир Піпаш.

А висновок можна узагальнити: вивчати досвід попередників; розширювати просвітянські мережі; об'єднуватися всім патріотичним організаціям; підвищувати інтелектуальний рівень; співпрацювати з владою, входити у владні структури; продовжувати працювати наступально — відстоювати мову, культуру, державність; завжди бути з народом. Сила там, де правда, а правда на нашому боці.

Матеріали наукової конференції читайте в наступних числах тижневика.

І ПІСНЯ, І СЛОВО, І НАГОРОДИ

КАБІНЕТ МІНІСТРІВ
УКРАЇНИ

НАГОРОДЖУЄ
ПОЧЕСНОЮ ГРАМОТОЮ

*Трудовий колектив
Всеукраїнського культурологічного
тижневика "Слово Просвіти"*

*За вагомий внесок у формування національної
свідомості та піднесення духовності
Українського народу, значні творчі досягнення*

Прем'єр-міністр України

м. Київ
№ 16657
2 грудня 2008 року

Фоторепортаж Ксенії Гладішевої

«ПРОСВІТА» ГОРОХІВЩИНИ: МИНУЛЕ І СУЧАСНЕ

● ДО 140-РІЧЧЯ
«ПРОСВІТИ»

Любов ЛІЩИШИНА,
голова районного об'єднання
ВУТ «Просвіта» ім. Т. Шевченка,
м. Горохів, Волинська область

15 РОКІВ ДІЯЛЬНОСТІ ЗА ЧАСІВ ПОЛЬЩІ (1921—1936)

1921 року за сприяння священика Івана Вержбицького Горохівська «Просвіта» розпочала діяльність. Товариство із назвою «Горохівська повітова Просвіта» зареєстрував волинський воевода 3 березня 1927-го. Напрямок діяльності — культурно-просвітницький: діяли хорівий, танцювальний, драматичний, історичний гуртки, оркестр струнних інструментів. Оркестром та хором керував житель міста Горохова Григорій Бакальчук. «Просвіту» очолював Осип Бакальчук. Аматори драматичного гуртка ставили п'єси «Циганка Аза», «Пошились в дурні», «Ой не ходи, Грицю», «Назар Стодоля» тощо. Молодь, що була основою товариства, часто збиралась у міському парку, де співали українські народні пісні. Мала «Просвіта» і хорошу бібліотеку. На ті часи українська книжка була рідкісною, а Товариство вже тоді пропагувало твори Тараса Шевченка, Івана Франка, Михайла Старицького, Марка Вовчка та інших українських авторів.

Перші кооперативні курси, як свідчить тижневик «Господарсько-кооперативний часопис», відбулися в Горохові 13 червня 1927 року. Їх влаштували «Просвіта» та інспекторіат Ревізійного союзу українських кооперативів з Луцька. Статут кооперативу «Споживча спілка «Добробут» (перший кооператив з обмеженою відповідальністю в Горохові) прийнято 14 квітня 1929 року на зборах, де головував Андрій Братунь, секретарював Осип Бакальчук. Споживча спілка мала магазин біля каплички. Зберігся протокол загальних зборів «Споживчої спілки «Добробут» від 27 березня 1937 року. Збори відкрив голова Надзірної Ради Андрій Могилецький. Склад президії: Максим Яшукевич, Андрій Ємчик, Осип Бакальчук. Присутні на зборах ревізор Ревізійного Союзу «Сподем» Адам Живяловський і 123 члени спілки. Розв'язували питання діяльності «Добробуту».

Показова історія просвітництва села Охлопів, для якого селяни збудували за рахунок добровільних пожертв і членських внесків приміщення Народного дому. Тут була і хороша бібліотека, яку селяни таємно закопали після закриття

«Просвіти». Це приміщення досі слугує громаді.

Діяв осередок «Просвіти» в селі Уманці. Григорій Ліщишин (по-сільському Білий Гриць) подарував землю під будівництво церкви. У 30-ті роки ХХ ст. тут діяв драматичний гурток, у stodолі Михайла Ліщишина (сина Григорія) ставили українські п'єси. Після Другої світової війни сім'ю Ліщишинів репресували.

Активно діяла «Просвіта» в селі Брани. При ній працювала бібліотека, якою на громадських засадах завідував бухгалтер кооперативу «Надія» Антон Христин. «Просвіта» мала власне добротне приміщення, збудоване на кошти кооперативу, працювали гуртки художньої самодіяльності.

Як свідчать архівні документи, 1930 року в Горохівській повітовій «Просвіті» було 48 осередків і філій, в яких налічувалось 1967 членів.

Невелика кількість збережених документів діяльності Товариства засвідчує про відзначення Шевченківських днів. Яскравий приклад — підготовка і проведення заходу в селі Угринів. Голова ради місцевої «Просвіти» пан Глушук звернувся до ради повітової «Просвіти» про надання дозволу на відзначення Шевченківських свят з програмою, де передбачено, що «Панахиду в українській мові від-

співає український хор і відслужить місцевий парох о. Всеволод Зелінський». Отець-парох був відомим українським патріотом. Його, як і більшість активних просвітян, замордували енкаведисти.

Документи свідчать, що найдовше, до 1936 року, на Волині проіснувало товариство «Горохівська повітова Просвіта».

«Рідна хата», радикальніша організація, утворилась у Горохові у 1936—1937 роках. Основою «Рідної хати» стала радикально налаштована молодь, а очолив її житель Горохова Микола Баламут. Ось імена самодіяльних акторів «Рідної хати»: Антон Скібицький, Федір Стопачинський, Фома Якушевич, Поля Небожинська, Антон Голдованський. Своєрідною традицією для «Рідної хати» стало щорічне святкування Шевченківських днів.

Після ліквідації «Просвіти» польська окупаційна влада дозволила створювати «Просвітянські хати». І хоч у них влилося чимало свідомого українства, проте досягти успіху в праці на ниві національного відродження і виховання силами «Просвітянських хат» не вдалося. Відзначення Шевченківських днів відбувалося в багатьох селах Горохівського повіту. Наприклад, хором при «Просвітянській хаті» в селі Скобелка керував

Актори драматичного гуртка «Просвіти» с. Уманці Горохівського району. 1930-ті роки

Хор при «Просвітянській хаті» в с. Скобелка. 10 березня 1939 р.

Літературний вечір-зустріч з письменником Іваном Чернецьким

горохівець Григорій Бакальчук. І хоч Шевченківські дні відзначали в селах повіту, вони не були такими національно орієнтованими, як ті, що їх організували і проводили просвітяни.

1937 року в Горохівському повіті діяло три осередки Волинського українського об'єднання «Просвітянська хата».

Товариство «Просвіта» на Горохівщині багато зробило для усвідомлення національної гідності українців, наш край став колицкою національно-визвольних змагань.

15 РОКІВ ОНОВЛЕННЯ «ПРОСВІТИ» (1993—2008)

Частково відновила свою діяльність Горохівська «Просвіта» 1989 року. Було створено Товариство української мови, яке очолила вчителька Горохівської середньої школи № 1 Людмила Мудрак. Активну участь брали Михайло й Анастасія Рошчини, Андрій і Петро Криштальські, Василь Фецак, Олег Бакальчук тощо.

1991 року на I Форумі інтелігенції району Товариство української мови було реорганізовано у товариство «Просвіта» ім. Т. Шевченка. Так через 55 років на Горохівщині «Просвіта» воскресла.

На II Форумі інтелігенції

району 6 березня 1993 року було створено районне об'єднання ВУТ «Просвіта». До складу ради увійшло 13 активістів, серед них Валентин Янюк, хірург центральної районної лікарні, Василь Фецак, вчитель Горохівської середньої школи № 2, Микола Паляничко, голова селянської спілки «Зоря», Феофіл Захарчук, учитель, нині пенсіонер, отець Андрій Сидор, настоятель Свято-Вознесенського храму, Олег Бакальчук, виходець із родини просвітян 30-х років.

У грудні 1995 року проведено III Форум інтелігенції району, де засновано районну організацію Конгресу української інтелігенції, яку очолила Зінаїда Левчук, редактор газети «Горохівський вісник».

Пошук і впровадження нових форм культурно-просвітньої роботи дали результат. Заслужують на увагу громадськості зустрічі за «круглим столом»: «Про неприйняття силових дій у міжконфесійній діяльності» (1997), «Інтелігенція і влада» (1998), «Політичні партії і громадські організації району — виборам Президента України» (1999), «Місцеве самоврядування: гарантії діяльності, принципи здійснення, відповідальність, проблеми» (2000), «Еліта, чи проблема будови суспільства» (2003).

Горохівщина — батьківщина лауреатів Національної премії України імені Т. Шевченка Євгена Сверстюка і Василя Слалучка. Тож з ініціативи районного об'єднання проведено зустрічі з ними. Організовано презентації книжок Петра Боярчука, Андрія Криштальського, Євгенія Лещук, Олени Криштальської, Івана Гришя. Усі вони родом з Горохівщини.

Щорічно відзначаємо День української писемності та мови. Організовано презентації книжок, які надіслала з Канади наша землячка Надія Шаварська — уродженка с. Журавники, тепер співробітниця Товариства «Волинь» у Вінніпезі.

Просвітяни беруть участь у відзначенні національних і календарно-обрядових свят. Аматори літературного театру долучилися до збору коштів на спорудження пам'ятника Тарасові Шевченку в Горохові. На території району є пам'ятники Шевченку в Горохові, Берестечку, в селі Угринів.

«Просвіта» підтримує літературні конкурси «Неповторність», «Казку складаю сам», «Легенди рідного краю».

Відзначаючи 140-річчя «Просвіти», сподіваємось на кращі часи. Працюватимемо задля збереження рідного слова, розвитку національної культури, утвердження української державності.

МОВНА НОРМА: ЗНИЩЕННЯ, ПОШУК, ВІДНОВА

Ірина ФАРІОН

Продовження.

Початок у ч. 48, 49 за 2008 рік

Основне жало Правопису 1933 року у вигляді фонетичної асиміляції спрямовано на правопис слів чужомовного походження (Розділ 3) як на найлегшу уподібнювальну ланку між українською та російською мовами. Підставою до цього є шлях запозичання слів: безпосередній і опосередкований. За безпосереднього шляху запозичання слова мова пристосовує його до своїх фонетичних законів, за опосередкованого — латинське, грецьке тощо слово потрапляє в мову через польське чи російське пристосування. Більшовицький режим у безпосередньому запозичанні добачив “штучне відмежування української мови від російської”, а також “перешкоди оволодінню грамотністю широкими масами”, а також “до видання нового українського правопису” під пунктом а) зазначив сакраментальне “ліквідовано націоналістичні правила щодо правопису іншомовних слів” [40, с. 108—109].

Якою була ця ліквідація, що досі, згідно з чинним правописом, є нормою?

Перше асиміляційне вилучення — це забраний з правопису звук і буква **г**, що не лише порушило вимовну норму, а й спричинило плутанину у значеннях слів *грати* (решітка) / *грати* (виконувати певну дію), *гніт* (ярмо) / *гніт* (у газовій лампі), *гулі* (гуляння) / *гулі* (знаки від забою) тощо. Натомість запозичення, серед яких і власні назви, стали передавати лише за російським зразком, де через недостатність фонемного ряду неможливо передати різні чужомовні звуки **ch**, **h**, **g**, як це в українській, через **х**, **г**, **г**, а лише як **а** або **г**: *Halloween* — укр. *геловін* — рос. *хелоуін*; *Hegel* — укр. *Гегель* — рос. *Гегель*; *Goethe* — укр. *Гете* — рос. *Гете*.

За бортом народного озвучення опинилися споконвіку вживані слова зі звуком і фонемою **г**: *гедзь*, *гудзик*, *гава*, *дзига*, *гринджоли* тощо. Правопис 1990 року на хвилі національного відродження повернув мові літеру, фонему і звук **г**, однак не запропонував обґрунтованих рекомендацій щодо її вживання та вимови. Це спричинило нові порушення фонетичної системи, зокрема у запозичених словах. Проект правопису 1999 року, спираючись на засади Правопису 1929 року, запропонував літеру **г** у чужомовних загальних і власних назвах передавати через **г**: *інтелигенція*, *Чикаго*; у власних назвах людей (іменах, прізвищах) відповідно до **г** у мові-джерелі пишемо **г**, а відповідно до **h** — **г**: *Фридрих Гегель*, *Магатма Ганді*. Також літера **г** передає на письмі задньоязиковий зімкнений приголосний у словах, що відповідно ви-

мовляємо: *агрус*, *гава*, *газда*, *гандж* тощо. На жаль, “затверджений до друку вченими радами Інституту мовознавства ім. О. О. Потебні НАН України та Інституту української мови НАН України і схвалений Національною академією наук України, Міністерством освіти і науки України, Міністерством культури і мистецтв України” **Український правопис (2007 р.)** [41] демонструє ніщо інше, як напівнорму і напівукраїнську мову: він містить літеру **г** у давно запозичених і зукраїнізованих формах на зразок *ганок*, *агрус*, *гвалт* тощо, однак у словах чужомовного походження у загальних і власних назвах (антропонімах і топонімах) **g**, **h** приписує передавати через **г**: *Гюго* (*Hugo*), а в окремих словах, невідомо, за якою логікою, — через **х**: *хобі* (*hobby*) замість *гобі*, *Хемінгуей* (*Hemingway*) замість *Гемінгвей* (с. 9, 118—119). У стилі руйнівного мовного лібералізму, а отже, нехтуючи системний принцип як базовий при визначенні норми, Правопис–2007 видає нагора примітку: “У власних назвах іншомовного походження етимологічний **g** згідно з усталеною традицією вимовляється як **г**; проте збереження **g** у вимові не є порушенням орфоепічної норми. Отже,

ються засобами української графіки: лат. *альтер еґо* (*alter ego*);

4. Літера **г** передає на письмі задньоязиковий зімкнений приголосний у словах, що відповідно вимовляємо: *агрус*, *гава*, *газда* тощо;

5. Літеру **h**, грецьку літеру **г** (ґама) і початковий придиховий звук, відтворюваний надрядковим знаком, передаємо українською буквою **г**: *габілітація*, *Гельсинкі* [42, с. 36—42; 24; 25].

Друге асиміляційне вилучення полягало у наступові на грецьку літеру (**тета**) **и**, що передає міжзубний приголосний звук, подібний до середнього між нашими звуками **[т]**, **[ф]**, через що *етер*, *Атени*, *аритметика* за чарівною московсько-радянською паличкою перетворились на тотожні з російськими формами *ефір* (гр. *aither*), *Афіни*, *арифметика* (гр. *arithmētikē*), і це тоді, коли низка слів із грецькою літерою **и** (**тета**) залишилась, а зразок *аритмія* (гр. *arhythmia*), *ортопед* (гр. *orthos*), терміни із префіксом *ortho-*: *ортокисень*, *ортоскопичний*, *ортографічна поверхня* тощо, оскільки так їх адаптовано у російській мові. Особливу опірність чужій асиміляції демонструє антропонімна лексика, про що свідчить “Практичний російсько-український словник” (1923 р.): *Фадей* — *Тадей*, *Феодосій* — *Тодосій*, *Тодось*, *Філіп* — *Пилип*, *Фома* — *Тома*, *Федора* — *Тодора*, *Хведора*. Поодиноким винятком у цьому є ім’я *Федір*, що як підтвердження тенденції передавання грецької **тети** через **т**, **хв**, **п** існує у варіанті *Хведір*, *Тодір*. Неприйняття у нашій мові грецьких запозичень через глухий звук **ф** впливає із сонорності (або звучності, дзвінкості) її фонетичної системи. Дзвінки приголосні в українській мові не оглушують, натомість у російській у потоці мовлення вони творять свої глухі пари, серед яких і звук **[ф]: [в] — [Ф]** (*любов* — *любо[Ф]*), **[б] — [П]** (*дуб* — *ду[П]*), **[д] — [Т]** (*дед* — *де[Т]*), **[г] — [Х]** (*пролог* — *проло[Х]*), **[ж] — [Ш]** (*гараж* — *гара[Ш]*). Отож запровадження через правопис букви і звука **ф** на місці грецької **тети** — це одночасне руйнування сонорності української звукової системи. Проект правопису 1999 року пропонував варіантну норму: *Методій* і *Методій*, *міф* і *міт*. Гадаю, наш вибір, з огляду на фонетичну системність і традиційність, має базуватися на переданні грецької **тети** через український звук **[т]**:

Третє асиміляційне вилучення стосується знищення йотації голосних **а**, **у**, **о** (замість **ія**, **ю**, **йо**), на зразок тепер нормативного *соціальний* замість відповідного до законів української фонетики *соці-яльний*, *юда* замість *Юда*, *іон* за-

Ірина Фарион

мість *йон*, *тріумф* замість *тріумф*. Первісне і правильне написання передбачало усунення не характерного для української мови збігу голосних (за винятком тих, що на стикові префікса і кореня: *про/аналізувати*; префікса і префікса: *ви/о/кремити*; двох основ: *теле/етер*), що підтверджено низкою незасимільованих запозичень (на зразок *парафіяни*, *василіяни*, *маніяк*, *макіяж*), питомою лексикою (на зразок *діяльність*, *моя*, *йой*, а не *діальність*, *моа*, *йой*) і власними назвами, що навдивовижу вистояли під пресом Правопису 1933 року: *Маркіян*, *Андріян*, *Себастьян*, *Купрія*, *Ліян*, *Ліліяна*. Знаково, що мова, пручаючись фонетичній асиміляції, творила варіанти то через апостроф, то через знак м’якшення: *Валер’ян* (*Valerian*), *Март’ян* (*Martinian*) і паралельні форми: *Юліян* і *Юліан*. На універсальному внутрішньому спротиві кожної мови до чужинства заважав видатний німецький лінгвіст і фольклорист Я. Грим: “Усі мови, доки вони в здоровому стані, мають природний стимул усувати від себе чуже, а коли воно вже вдерлося, витискати його знову або принаймні згладжувати місцевими елементами. Нема народу, здатного до розвитку всіх можливих звуків, і всяка мова уникає тих, які їй невластиві або супротивні. Що справедливо про звуки, то ще більше стосується слів” [цит. за: 2, с. 120].

Отож, за зразком російської вимови і правопису нашій мові накинудо звуко- і буквосполучення **іа** всередині слів на зразок *матеріальний*, замість *матеріальний* (пор. у білоруській: *матэрыял*, у польській *material*); початкове **іу** замість **ю** на зразок *юдаїзм* замість *юдаїзм*, як зрештою, у всіх слов’янських мовах, крім церковнослов’янської, що стала основою для творення російської мови; початкове **іо** замість **йо** на зразок *йов* замість *Йов*, *Йорданія* замість *Йорданія*; **е** у слові *проект* замість вмотивованого *проект* (лат. *projectus*); звуко- і буквосполучення **іу** замість **ю** на зразок *колегіум*, *тріумф* замість *колегіум*, *тріумф*.

Четверте асиміляційне втручання у слова чужомовного походження полягало у переданні звукосполучки **ав** через **ау** на зразок *аудиторія* замість *авдиторія*, що нарощувало в мові невластиву тенденцію уживати слова зі збігом голосних. І це тоді, коли в українській мові фонема **/в/** у відповідних фонетичних позиціях (на початку слова перед приголосним, у позиції після голосного наприкінці слова та перед приголосним в середині слова на зразок *[ў]зя[ў]*, *пра[ў]да*) реалізується як **[ў]** нескладотворний. Натомість у російській мові кінцевий звук **[в]** та в позиції перед приголосним оглушується до **[Ф]** на зразок *любо[Ф]*, *тра[Ф]ка*, а у словах чужомовного походження, з огляду на відсут-

ність законів милозвучності, а саме збігу голосних чи приголосних, спостерігаємо цілковиту непослідовність у переданні дифтонга **ау**: *аудиторія* (лат. *audio* “слухаю, чую”), *автомобіль* (гр. *autos* “сам”). Відтак цю непослідовність та алогічність перенесено в нашу мову: *лавр*, але *лауреат*, *Фавн*, але *фауна*, *автор*, але *аутизм*. Звідси штучна суперечність між написанням та вимовою. Зокрема “**Орфоепічний словник**” (1984 р.) (укладач М. Погрібний) і “**Орфоепічний словник української мови: У 2 т.**” (2001, 2003 рр.) (укладач М. Пещак та ін.) як нормативні кодекси подають вимову *а[ў]диторія*, *а[ў]діювання*, *а[ў]дит*, *а[ў]дієнція*, тоді як чинний правопис, коріння якого виростає із 1933 року, приписує зовсім інше написання. Це свідчить про руйнування автентичної фонетичної системи української мови, а отже, і запозичень засобами спотвореного, асимільованого правопису — “...очевидна це правда, що протягом століть з окремої вимови постає й окрема мова, якою якимись засобами не запобігти цьому” [30, с. 358]. Ту саму непослідовність, а радше копіюваність із російської мови перенесено на передання власних назв (імен, прізвищ, топонімів): *Фауст* замість *Фавст*, хоч *Фавн* (мітичне божество), *Аврора*, *Австрія* тощо. Однак безоглядно переводити **у** в **ў** теж помилково, зокрема у словах *траурний*, *гауптвахта*, *раунд* [49, с. 73].

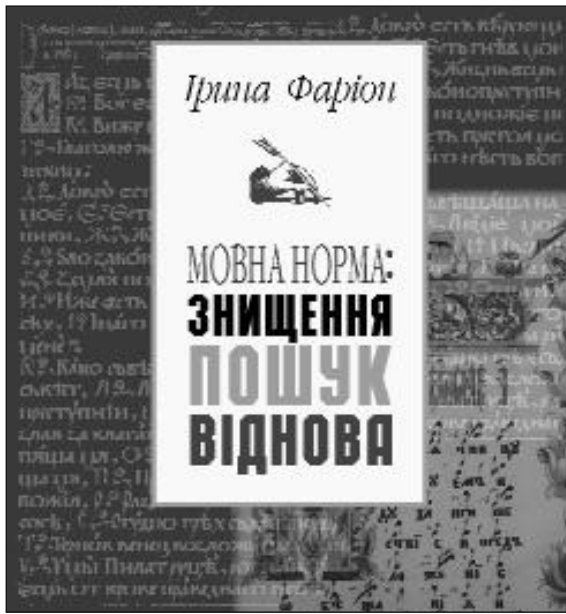
Другим визначальним способом порушення фонетичної норми є фонетична російськомовна **інтерференція**, що у результаті понад чотириохотлітного насильницького впровадження російської мови як начебто мови міжнародного спілкування і навіть як другої так званої рідної мови призвело до накладання фонетико-ортоепічних (звуківих і вимовних) ознак російської мови на українську. Через те своєрідністю теперішнього етапу функціонування фонетико-ортоепічної норми є не так її перегляд, як збереження автентичності та очищення від чужого впливу.

Вперше теоретично опрацював **фонетико-ортоепічні** норми видатний український мовознавець першої половини ХХ ст. О. Сиявський. Саме він звернув особливу увагу на інтерференційні впливи подекуди польської, здебільшого російської мови, зокрема акання (вимова ненаголошеного **о** як **а**), оглушення дзвінких, пом’якшення шиплячих, м’якість губних та кінцевого **р**, назвавши їх “каліченнями мови” [32, с. 11—12]. Базуючись на спостереженнях ученого і на сучасній тенденції розхиттування фонетико-ортоепічної норми, означимо її основні типи інтерференційного порушення.

Далі буде.

Література

- Булаховський Л. А. Нариси з загального мовознавства. — К., 1956.
- Романенко Яків. Правопис і мова // Рідна мова. — Число 1. — Січень. — 1936 рік.
- Сиявський О. Норми української літературної мови. — Львів, 1941.
- Українська мова у ХХ сторіччі: історія лінгвоциду // За редакцією Лариси Масенко. — К., 2005.
- Український правопис. — К., 2007.
- Фаріон Ірина. Правопис — корсет мови? Український правопис як культурно-політичний вибір. — Львів, 2004.
- Юшук Іван. Орфоепія, фонетичні закони і правопис. Рецензія на: Орфоепічний словник української мови: У 2 т. / Уклад.: М. Пещак та ін. — К.: Довіра. — Т. 1; 2003. — Т. 2 // Дивослово. — 2004. — № 3.

правильною є вимова: *Гданськ* і *Гданськ*, *Гренландія* й *Гренландія*, *Гібралтар* і *Гібралтар*; *Гарібальді* й *Гарібальді*, *Гете* й *Гете*” [41, с. 19].

З огляду на такі невмотивовані й амбівалентні приписи у теперішній практиці логічно застосовувати правопис і вимову **г** — **г**, що запропонувані у Проекті правопису 1999 року й активно вживані у низці видавництва, радіо- та телеетерів, а саме:

1. Літеру **g**, яка у відповідних мовах позначає дзвінкий проривний звук **[г]**, у загальних та власних географічних назвах на письмі передаємо буквою **г**: *агент*, *Чикаго*;

2. У власних назвах людей (іменах, прізвищах), відповідно до **g** у мові-джерелі пишемо **г**, а відповідно до **h** — **г**: *Фридрих Гегель*, *Магатма Ганді*;

3. Літеру **g** передаємо буквою **г** у незасвоєних українською мовою іншомовних словах, а також у іншомовних сполуках, що переда-

Ірина ГОЛОВАЙ,
учитель українознавства,
аспірантка А. Погрібного

ПАМ'ЯТІ ВЧИТЕЛЯ

Сучасне покоління молоді стомилося від надмірної декларативності, пафосності, облудливого псевдопатріотизму. Сьогодні ілюструє жахливі нав'язливі тенденції — такими святинями як “незалежність”, “Українська держава”, “демократія”, “свобода слова”, “українська нація”, “служіння українському народові”, “соборність” прикриваються і спекулюють усілякі політичні сили — від білоблакитних до помаранчевих й біло-сердечних.

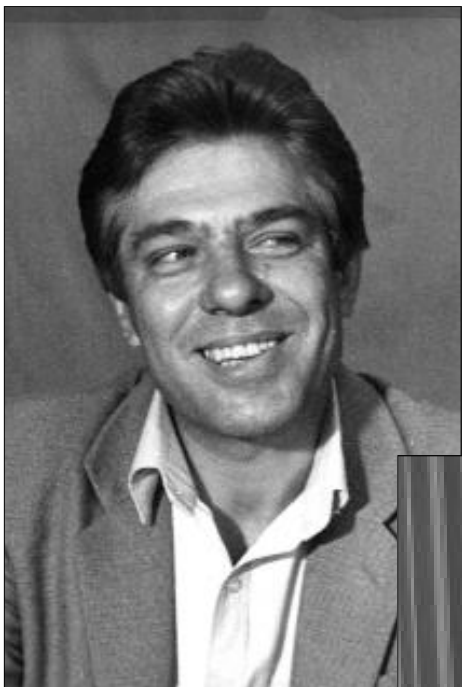
Ми живемо, як зауважив у промові на ювілейному вечорі пам'яті Василя Стуса Євген Сверстюк, у добу “духовних бомжів у люксових авто”. Ми живемо в добу дефіциту любові, доброти, віри, милосердя, у добу вселенського хаосу та багатослів'я, коли дедалі складніше з'ясувати, хто справжній українець, а хто псевдопатріот.

Слава Богу, ми все ж таки маємо у наш непростий час, на початку XXI століття, приклади людської й національної гідності, діяльної любові до України, високої працездатності, людської широти, мудрості й непохитності у власних поглядах і переконаннях. До такої когорти духовних подвижників української нації належить постать професора Анатолія Григоровича Погрібного — дослідника, літературознавця, публіциста, громадського діяча, одного із чільників “Просвіти”, голови Всеукраїнського педагогічного товариства імені Григорія Ващенка.

Голос і Слово Анатолія Григоровича Погрібного було знайоме більшості українців, які щотижня чекали у радіоефірі Першого каналу Національного радіо на його авторську передачу “Якби ми вчилися так, як треба...”

Моє заочне знайомство з Анатолієм Погрібним розпочалося саме з цих щотижневих радіопередач, зі звістки про те, що Анатолій Григорович у час, коли я закінчувала середню школу, — 1993 року — обіймав посаду заступника міністра освіти. Саме тоді в системі освіти відбувалися не лише процеси українізації загальноосвітніх шкіл, але й уперше в Україні проводили експеримент зі складанням тестів до ВНЗ, завдячуючи якому я успішно вступила до Національного педагогічного університету імені Михайла Драгоманова.

1998 року я вступила до аспірантури Інституту українознавства Київського національного університету імені Тараса Шевченка, який очолював доктор філологічних наук, професор, академік

АН ВШ України П. Кононенко.

Саме цей крок суттєво змінив мою долю, змінив світоглядні позиції, визначив подальший шлях. В аспірантурі пощастило познайомитися із завідувачем відділу української літератури доктором філологічних наук, професором А. Погрібним. Суворий, ширий, енергійний, сумлінний, працелюбний, глибокий дослідник, небайдужий учитель, вимогливий керівник — таким поставав відтепер у моїх очах Анатолій Погрібний.

Анатолій Григорович став науковим керівником моєї роботи, допомагав вивчати “білі плями” сучасного франкознавства, знайомив зі сторінками власного відкриття заборонених цензурою віршів Івана Франка.

Анатолій Григорович так розповідав про знайомство з поезією І. Франка: “Був то передвипускний курс мого навчання в університеті, коли, через посередництво мого викладача філософії Костя Ткаченка, я був запрошений до родини видатного українського письменника Бориса Антоненка-Давидовича для консультацій його синові-школяреві Євгенкові з англійської мови. Отже, відбував я ті уроки, а по їх завершенні щоразу було найцікавіше — розмова з автором роману “За ширмою”, яким ми тоді всі захоплювалися, повісті “Смерть”, яку ми, студенти, читали потай, книги “В літературі й коло літератури” (бережу її примірник з теплим автографом автора “Милому Анатолієві Григоровичу Погрібному на добру згадку. Б. Антоненко-Давидович”)... Гадаю, письменника, що перед тим від-

На погребінні Бориса Грінченка хтось із учасників жалобного мітингу сказав, що “цей чоловік працював більше, ніж жив”. Про лауреата Національної премії імені Т. Шевченка, лауреата просвітницької премії ім. Б. Грінченка Анатолія Погрібного теж можемо сказати, що він був великим трудівником на ниві українського слова, носієм і пропагандистом української національної ідеї. Його пам'ять гідна вдячного пошанівку. Тож варто зібрати книгу спогадів про цю світлу, цілеспрямовану людину, не проминувши жодного з аспектів його діяльності. Надсилайте Ваші спогади на адресу редакції, зазначивши на конверті “Пам'яті А. Г. Погрібного”.

Галина Григорівна Погрібна на вечорі пам'яті в ліцеї

був ГУЛАГ, цікавило в моїй особі, що то за молоде поколінняросло за довгі роки його відсутності в Україні. Отож одного разу він і запитав, наскільки широко ми, студенти, вивчаємо І. Франка й, зокрема, його збірку “З вершин і низин”.

— О, — радо я відповів, — якраз “З вершин і низин” особливо добре вивчаємо — увесь десятий том.

— Повністю? — перепитав Борис Дмитрович.

А я упевнено потвердив:
— Так, повністю — увесь 10-й том.

І ось тоді, ніби переключаючись на іншу тему, Б. Антоненко-Давидович запитав:

— А ось цю поезію знаєте? — і від початку до кінця стиха, але закінчив бадьоро напівпродекламував-напівнаспівав:

*Не пора, не пора, не пора
Москалеві й ляхові служити!
Довершилась України
кривда стара, —*

*Нам пора для
України жить...*

— Знаєте, хто це написав? — запитав письменник і, бачачи моє незнання, відповів:

— Оце і є — Іван Франко, а вміщено це було саме у збірці “З вершин і низин”. А ви кажете, що вивчаєте повністю...

Зізнаюся: я був вражений, адже вперше довідався, що навіть найреволюційнішу збірку І. Франка покреслила-порізала советська цензура. Мелодію ж цього твору я так тієї зустрічі схопив — що то юнацька пам'ять! — що в часі нашої національної революції кінця 80-х—по-

чатку 90-х років, коли пісня повсюдно звучала як один з українських гімнів, я зустрівся з нею, як уже з давньою своєю знайомою, яку впродовж багатьох років бері у глибинах душі”.

Весь час доводилося буквально ловити Анатолія Григоровича то у Спілці письменників, то у Будинку вчителя, то в Інституті журналістики — такий масштаб діяльності й такий небайдужий до всього, що відбувається в Україні, був цей чоловік. Просто дивуєшся: де у людини час і сили так працювати, стільки встигати, горіти і не покладати рук, не зневірюватися у боротьбі за Українське Слово, українську державницьку ідею, українознавство як філософію розбудови українського суспільства і держави.

Пізніше я стала зустрічати Анатолія Григоровича в Українському гуманітарному ліцеї Київського національного університе-

ту імені Тараса Шевченка, який створювала на засадах і філософії українознавства Г. Сазоненко, кандидат педагогічних наук, заслужений вчитель України.

Анатолій Григорович — член Піклувальної ради ліцею, учасник педагогічних семінарів, наукових конференцій, діалогів, він з радістю відгукувався на всі ініціативи і пропозиції учнів і педагогів колективу ліцею. Пригадується участь А. Погрібного у Міжнародному філологічному симпозиумі “Блакитні вежі золотого слова”, що проводили з ініціативи ліцею, презентація перед ліцеїстами книжки Анатолія Григоровича “Якби ми вчилися так, як треба...”

Завдячуючи наполегливій праці Анатолія Погрібного кожен учитель отримав можливість відкрити для себе забуту і замовчану спадщину Григорія Ващенка, яка спонукає сучасного педагога виховувати учнів під величним гаслом “Служба Богові та Батьківщині”. Г. Ващенко наголошував на тому, що “традиційний ідеал людини — це не вишивана сорочка, яку можна скинути і все ж таки залишити українцем. Ідеал людини — це те найкраще, що створив народ в розумінні властивостей людської особовості та її призначення” (Г. Ващенко “Виховний ідеал”).

У домашній бібліотеці маю кілька публіцистичних праць Анатолія Погрібного: “Якби ми вчилися так, як треба”, “Розмови про наболіле”, “По зачарованому колу століть”. Відчуваю величезну відповідальність перед чесним і мудрим Вчителем, аби його слова, вистраждані на папері заповітими для сучасників і нащадків, проростали добрими справами, вірою в перемогу української України.

Попри гіркий і приголомшливий біль втрати, пишуся тим, що є ученицею Анатолія Погрібного, його довічною аспіранткою, і водночас надихаюся оптимізмом і силою духу Анатолія Григоровича, оскільки бій за Українську державність триває, як зауважував Погрібний у праці “Захочеш — і будеш”: “Вистоймо? Мусимо! Це — наша країна, і ми, українці, повинні бути в ній господарями. Це — наша земля, і наша місія на ній далеко ще не сповнилася”.

З нагоди річниці передчасної смерті Анатолія Григоровича учнівський і педагогічний колектив Українського гуманітарного ліцею провів вечір пам'яті професора, почесного члена Піклувальної ради ліцею, згадуючи його добрим словом, вшановуючи його діяльність і намагаючись наслідувати справу Анатолія Григоровича серед широкого українського поля.

Директор УІЛ Г. Сазоненко, А. Погрібний, Т. Ємець, А. Мокренко, Л. Ємець вручають іменну стипендію пам'яті О. Ємця

А. Погрібний серед членів Піклувальної ради ліцею

У ЧУЖІМ ТРУДІ СВОЄ ШУКАТИ

Олена ШУЛЬГА
Фото автора

Художній переклад у нашій літературі — особливий різновид творчості. В умовах радянської дійсності перекладач обстоював право на індивідуальну правду, міг сказати те, чого авторів оригінального тексту висловити було невідомо. Перекладом займалися ті, кого влада утискувала, бо лише так можна було обминути цензуру і творити для душі. Проте навіть за таких обставин перекладачі підписувалися чужими іменами або переклади виходили без автора.

Серед плеяди видатних українських перекладачів зосібна стоїть постать Григорія Кочура — поета, культуролога, історика й теоретика художнього перекладу, лауреата Державної (тепер Національної)

років позбавлення прав. Ув'язненні відбували в таборах Комі АРСР.

Кочурівське знання мов — від безпосередніх їхніх носіїв. Він вивчав мови, не сидючи в зручному кріслі за столом, а в таборах, спілкуючись з ув'язненими. Тут з живих уст освічених співбачників вивчив латиську, литовську, грузинську, іспанську, переклав Донелайтіса, Бараташвілі, Табідзе.

Хрущовська відлига дала змогу повернутися на Батьківщину. 1958 року Григорій Порфирович з родиною оселився в Ірпені під Києвом. Відновив зв'язки з Максимом Рильським, Павлом Тичиною, Миколою Бажаном, Борисом Теном, познайомився з Миколою Лукашем. Активно перекладав, займався літературознавством і теорією перекладу. Хоч влада не допускала Кочура до викладання, він проводив поетичні вечори й засідання секції перекладу в Спілці письменників, які збирали повні зали творчої молоді та інтелігенції, а його будинок став, за словами Михайлини Коцюбинської, “ірпінським університетом” для покоління шістдесятників.

У кінці 1960-х Г. Кочур потрапив у “чорні списки”. Його виключили зі Спілки письменників, перестали друкувати, вимагали припинити листування з зарубіжжям. Так тривало до 1980-х. Лише 1988 року поновили в СПУ. 1989-го виходить друком перша його поетична збірка “Інтинський зошит”. На початку дев'яности широко знаний за кордоном літератор отримав нарешті змогу відвідати Чехію, Польщу, США. 1991 року в серії “Майстри поетичного перекладу” вийшла друком антологія “Друге відлуння”, яку відзначили Шевченківською премією, на жаль, посмертно.

У будинку в Ірпені син Андрій Григорович та його дружина Марія Леонідівна створили літературний музей, де зберігаються архіви Григорія Кочура, його епістолярна

спадщина, бібліотека, яку Григорій Порфирович збирав упродовж життя і дбайливо зберігав. Спадкоємці Г. Кочура вклали в перебудову житлового приміщення під музей усю Шевченківську премію. Зараз на першому поверсі — експозиція, де відбуваються екскурсії. Другий поверх займає бібліотека. Це перший приватний літературний музей в Україні.

У Музеї книги та друкарства України відкрилася виставка, присвячена 100-річчю з дня народження видатного перекладача. Її ініціатори — син Андрій Григорович і його дружина пані Марія, підтримали ідею Чернігівське земляцтво в Києві.

На виставку завітали заступник міністра культури і туризму України Микола Яковина, співробітник Секретаріату Президента України Тарас Марусик, театральний режисер, письменник Лесь Танюк, артист Молодого театру Олександр Безсмертний, поет Микола Ткач, голова Менської райради Михайло Кот, представники Товариства охорони пам'яток історії та культури України, а також ті, хто знав Григорія Порфировича, шанувальники його творчості, учні й колишні студенти.

Спогадами про батька поділився Андрій Григорович. Йому запам'яталося кілька епізодів з дитинства: “Під час евакуації найголовнішою була валіза із книжками. Сторонні помітили, що батько виокремлює її з-поміж інших увагою, й поцупили. Роздивившись, що у валізі, крадії покинули її. Хтось підібрав, мабуть, то були люди освічені. Вони повідомили власника (у валізі був переклад Пушкінського “Євгенія Онєгіна”, який Григорій Порфирович вважав уже втраченим і дуже побивався) і повернули речі. Так батькова праця повернулася до нього.

Кочур і книжка — поняття неподільні. У його книгозбірні — майже 25 тисяч томів. Каталог не було, але господар знав, де стоїть яка книжка, і швидко міг розшукати потрібну. Казав, що в його бібліотеці безлад, але це добре організований безлад”.

Невістка Марія Леонідівна привезла з ірпінського музею Кочура “захаяльні книжечки”, які на замовлення робив Дмитро Паламарчук, з перекладами Григорія Порфировича. Пані Марія навіть побоялася довірити їх колегам з Музею книги

Марія Кочур

та друкарства, настільки вони цінні. Головним своїм завданням пані Марія вбачає зберегти й видати літературну спадщину. Зараз готують до друку двотомник літературознавчих праць. Прикро, що малі накладки, і багато читачів не зможе долучитися до творчості Григорія Кочура.

Лесь Танюк, учень Г. Кочура, згадав, наскільки непросто було навчатися в Григорія Порфировича. Надзвичайно вимогливий до себе, він критично підходив до праці учнів і вимагав відшліфувати переклади до досконалості. Кочура вважали живою книгозбірнею. Деякі видання можна було знайти лише в нього. Він добре пам'ятав, кому яку книжку позичав, тож повертати було обов'язково.

Директор Музею книги та друкарства України Валентина Бочковська передала ірпінському музеєві світліни з вечора поезії, присвяченого Миколі Зерову в Спілці письменників, який вів Григорій Кочур.

Земляки з Мени шанують і пам'ятають видатного перекладача. На виконання Указу Президента у Мени споруджують загальноосвітню школу, яку планують назвати іменем Григорія Кочура, однак цього року так і не вдалося завершити будівництво. Причина — брак коштів. Голова Менської райради пообіцяв, що місцева влада зробить усе можливе, щоб наступний навчальний рік розпочати у цій школі, а також щоб пам'ять про крайнина жила.

У вечорі взяла участь заслужена артистка України Світлана Мирвода з сином. Вони виконали чудові українські пісні.

Григорій Кочур — постать грандіозна у нашій літературі. Завдяки йому українці долучилися до глибин світової класики. Він згуртував навколо себе перекладацьку школу, був неформальним лідером перекладацького цеху. Його твори натхненні, майстерні, він досконало володів технікою перекладу й мовою. Тоді, коли українські перекладачі були зайвими й навіть небезпечними, Григорій Кочур зумів вивести українську літературу з меж провінційності.

Послідовники вважають, що ми лише відкриваємо століття Кочура. Буде встановлено літературно-наукову премію для відзначення найкращих перекладів і наукових праць у галузі перекладознавства.

ДВА КРИЛА

Катерина СТЕПИКО,
м. Київ

У Національній філармонії України традиційно вшанували переможців всеукраїнського поетичного вернісажу “Троянди й виноград-2008” за чотирма номінаціями: патріотична лірика, пейзажна, інтимна лірика, переклад. Премію присуджують раз на два роки за найбільш вдалі твори. Цього року вирішили не розмежовувати поезію лауреатів, адже багато авторів успішно зарекомендували себе у двох і навіть трьох номінаціях.

Це була ініціатива нащадків поета (онуків Максима й Андрія), які прагнуть зберегти пам'ять про видатного діяча української культури, поета й перекладача Максима Тадейовича Рильського.

Які ж імена засвітилися на цьогорічному вернісажі? Журі, до складу якого входили Борис Олійник (голова), Іван Драч, Олекса Ющенко, Станіслав Шевченко, Анна Багряна, Микола Луків, Вікторія Колесник (директор музею Максима Рильського), Максим Рильський — онук (голова правління, директор Фонду Максима Рильського), визначило 12 лауреатів. Це Дмитро Дроздовський (Київ), Оксана Дунська (Немирів, Вінницька обл.), Марина Єщенко (с. Великий Кобелячок, Новосанжарський р-н, Полтавська обл.), Лідія Зеленська (Київ), Віталій Лихобицький (Ковель, Волинська обл.), Анатолій Марушак (Херсон), Віра Носенко (Канів, Черкаська обл.), Ольга Слоньовська (Івано-Франківськ), Лариса Омельченко (м. Підгорне, Дніпропетровська обл.), Людмила Степаненко (Херсон), Ірина Швиголь (Миргород, Полтавська обл.). Відзначено окремі твори та визнано дипломантами Миколою Крамаря (м. Черкаси), Ірину Лузанчук (м. Малин, Житомирська обл.), Людмилу Процюк-Шербатюк (м. Сквиря, Київська обл.).

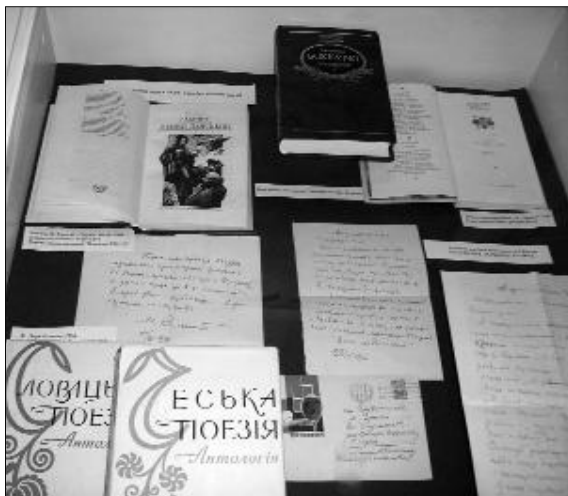
Приємно вразила кількість листів, що надійшли на адресу журі: майже 350 із 24 областей України та Києва. Кілька листів отримано з-за кордону — Польщі, США, Азербайджану, Німеччини.

Як зазначив голова журі Борис Олійник, “Вернісаж виявився щедрим на творчий доробок та відтворив нинішній стан життя суспільства. У нас є переможці, але немає тих, хто програє. Тому й назвали цей поетичний марафон не конкурсом, а вернісажем. Це не змагання, а оглядини творчого стану поетичної громади, її настроїв, думок, сподівань. Поет завжди гостро відчуває ритми і болі життя, концентровано викладає їхне сприйняття, а ми отримуємо духовний зріз життя суспільства, можливо, емоційний, але не менш достовірний, ніж рейтинг та опитування”.

Член журі Микола Луків, головний редактор журналу “Дніпро”, зацентрував важливість проведення таких заходів, адже тільки тут можна помітити та підтримати цікавих авторів. Самі ж лауреати наголошували, що вернісаж виокремлюється неангажованістю й демократичністю. Адже участь у ньому беруть поети будь-кого віку, що пишуть у найрізноманітніших жанрах.

Вшанування лауреатів відбулося на найвищому рівні. Члени журі вручали їм статуетки чеського кришталю у вигляді троянди і пам'ятні дипломи. Поети-лауреати читали свої поезії — про все, що бентежить творчу душу.

Тож маємо ще один доказ, що наша культура розвивається. Не даремно за девіз вернісажу взяли рядок з Максима Рильського “Троянди й виноград, красиве і корисне”.

премії імені Тараса Шевченка, літературної премії імені Максима Рильського. Протягом тривалого творчого життя він переклав з 34 мов твори близько 180 авторів світової класики художньої літератури, що охоплює в часовому вимірі 27 століть — від Давньої Греції та Риму до сучасності: Софокл, Сапфо, Овідій, Лонгфелло, Едгар По, Хуан Хіменес, Гете, Оскар Уайлд, Байрон, Петрарка, Райніс, Янка Купала, Ян Колар, Ян Неруда, Шекспір, Рембо, Беранже, Верлен та ще десятки імен.

Нащадок давнього козацького роду Григорій Порфирович Кочур народився 17 листопада 1908 року в селі Феськівка поблизу Мени на Чернігівщині. Після закінчення Менської гімназії, яку вже називали семирічною трудовою школою, став студентом Київського інституту народної освіти. Тут почався його перекладацький шлях. Учителями Григорія були Микола Зеров, Олександр Білецький, Борис Якубський, Михайло Калинович. На початку 1930-х познайомився з неокласиками — Максимом Рильським, Павлом Филиповичем, Юрієм Кленом, Михайлом Драй-Хмарою. За незгоду з політичними репресіями Кочура не дають вступити до аспірантури й посилають викладати в Молдову, згодом у Вінницю.

На початку Другої світової війни родина Кочурів опинилася у Полтаві, де Григорій Порфирович працював в історичному музеї та Червоному Хресті. Після окупації Григорія Кочура та його дружину Ірину Воронович звинуватили в “українському буржуазному націоналізмі” й засудили до десяти років таборів і п'яти

МОСКОВСЬКИЙ ПРОФЕСОР З УКРАЇНСЬКОЮ ДУШЕЮ

Володимир МЕЛЬНИЧЕНКО, доктор історичних наук, генеральний директор Культурного центру України в Москві

До 200-річчя з дня народження Осипа Бодяньського

На початку головної книги “О времени происхождения славянских письмен” (1855 рік), яку високо цінував Тарас Шевченко, Осип Бодяньський писав: “В жизни народов, как и человека, бывают события, воспоминание коих всякий раз погружает мыслящие умы в невольные думы. Особенно это надо заметить о годовщине их, когда они, так сказать, сами напрашиваются. Тут иногда приходится раздуматься и самой даже неповоротливой, самой рассеянной голове”.

Тож до яких роздумів спонукає наші сучасні меркантильно-неповороткі й кліпово-легковажні голови двохсотлітній ювілей Шевченково друга Бодяньського?

Саме завдяки Бодяньському Тарас Григорович вже з початку 1840-х років стає відомим у слов'янському науковому та літературному світі, зокрема П. Й. Шафарика, В. Ганці. За словами Івана Дзюби, Бодяньський, будучи своєрідним містком між українськими й російськими дослідниками й симпатиками слов'янства та ідеологами зарубіжного слов'янства, сприяв опосередкованим зв'язкам Шевченка з останніми.

Бодяньський був одним із перших пропагандистів поетової творчості в Москві. Мені пощастило знайти в газеті “Московские ведомости” за 12 лютого 1844 року невідому раніше публікацію Бодяньського про поетичний збірник Шевченка “Чигиринський Кобзар і Гайдамаки”. У ній Бодяньський дав масштабну й точну характеристику Шевченка як “природного сина Південної Росії”, який не тільки пише “прекрасні, мелодійні вірші”, а ще й обдарований майярем. Іншим разом у листі до Шевченка в липні 1844 року Бодяньський писав, що він “й пером і палітрою однаково вертить”.

Бодяньський уміло й зі знанням справи представив москвичам творчість Шевченка, і тридцятирічний український Кобзар постав перед освіченою московською публікою у всій красі розквітлого таланту, в ореолі національного поета і мислителя.

Характерно, що публікація Бодяньського в “Московских ведомостях” була приурочена до приїзду Шевченка в Москву й стала передумовою їхнього знайомства. Зрозумівши творчі можливості історика Бодяньського, Шевченко вже на весні 1844 року писав йому: “...Для історії прошу вашої допомоги... текст історический будете ви компоновать...” Шлося тоді лише про підготовку задуманої Шевченком серії офортиів “Живописная Украина”, та фактично поет висловився про саму суть його зацікавленості в науковому забезпеченні всіх творчих проектів у галузі історичної проблематики. Годі було б шукати ерудованішого й досвідченішого вченого-українознавця з енциклопедичним світоглядом, ніж Осип Бодяньський. Через десять років після їхнього знайомства професора обрали

членом-кореспондентом Петербурзької Академії наук, і серед Шевченкових друзів не було іншого співвітчизника з таким високим науковим званням.

Всебічне вивчення першої московської зустрічі у лютому 1844 року Шевченка з Бодяньським переконало мене в тому, що вчений був опосередковано причетний до написання у Москві 19 лютого вірша “Чигрине, Чигрине...”, зокрема пронизливих рядків: “За що скородили списками московські ребра?...” Безпосереднім поштовхом до їхнього написання стали Шевченкові розмови з Бодяньським про роль Московщини в історичній долі України, зокрема, про похід гетьмана Петра Сагайдачного на Москву 1618 року, точніше, про те, як 20-тисячне козацьке військо зібралось біля Абатських воріт для штурму міста.

Знайомство і дружба з Бодяньським мали для Шевченка животворне значення, збагатили його бачення української історії, дали змогу ознайомитися з новітніми публікаціями. З інтелектуалом Бодяньським Тарас Григорович всотував історичні знання, випробовував творчі проекти, ідеї тощо.

Про російського й українського вченого, славіста, фольклориста, видавця історичних документів, педагога, перекладача Бодяньського написано чимало, його заслуги перед Україною учивив Іван Франко, але ж, як сказав Осипу Максимовичу свого часу Микола Гоголь, у нас “якось розучуються читати”. З іншого боку, життя Бодяньського висвітлено не досить глибоко, фрагментарно й без належної уваги до його дружби з Тарасом Шевченком. Невикористаною залишалася більшість документів Осипа Максимовича, які десятки років покривалися архівним пилом у Москві та Києві. Якби знали Осипа Бодяньського трохи більше в нинішній Україні, то йому, напевне, дісталось б за те, що він органічно суміщав український патріотизм з імперсько-російською ідентичністю. Та чи можливе таке неприродне поєднання? Питання не порожнє, не вузькоцехове, а принципове, історіософське. На нього маємо відповідати, якщо хочемо засвоїти уроки гіркої історії, в якій, як у бурштино-

вій смолі, поки що скам'яніло завмерли деякі наші співвітчизники — вірнопіддані Російської імперії.

Серед них Осип Бодяньський — постать найпомітніша та суперечлива, отже, найцікавіша. Не секрет, що Бодяньський, як і кожний університетський професор, офіційно давав цареві “клятвенное обещание”: “Верно и нелицемерно служить и во всем повиноваться, не щадя живота своего, до последней капли крови... высокому его императорского величества Самодержавству...” Більш того, Бодяньський усе життя залишався вірним цій клятві, він не лише не був ідейним борцем проти царя та самодержавства, ба навіть у щоденнику жодного разу не сказав критичного слова про Миколу I та його майже тридцятирічне правління.

Тоді, коли Шевченко перебував у Новопетровському укріпленні, Бодяньський одержав від царя орден Святої Анни II ступеня та інші знаки монаршої милості. Він дорожив ними й не посмів написати жодного листа Шевченкові на заслання, бо добре знав: якщо стане відомо про його листування з опальним поетом, то “флетчерівська історія” 1848 року, коли його на цілий рік втурнули з університету, буде здаватися дитячою забавкою.

За словами Михайла Драгоманова, Бодяньський належав до людей, “поламаних царськими порядками і не вискочивших хоч думкою зовсім за кордон царський і церковний...” Однак Бодяньський, залишаючись законослухняним царським підданим, “вискакував” думкою своєю, а головне реальною справою, далеко за межі тодішнього царистського й церковного розуміння місця та значення Малоросії в історії й сучасності Російської імперії.

У щоденнику Бодяньського є надзвичайний запис про його суперечку з літератором Дмитром Свербеевим. “Не розумію, як можна бути в наш час національним”, — сказав той. “А я так не розумію, як можна не бути національним у наш час”, — парирував Осип Максимович. Он як! У середині XIX століття московський професор Осип Бодяньський почувався національним патріотом, ідентифікував себе з Україною. Його інтелектуальна

складова перебувала в гармонії з духовною, національною.

Життєве кредо редактора “Чтений в Императорском обществе истории и древностей российских при Московском университете” чітко сформульовано в листі до Михайла Максимовича в січні 1847 року: “Я решил во что бы то ни стало обнародовать малороссийские летописи; собрал их множество и собираю беспрестанно. Надеюсь при помощи Божьей, здоровье и том положении дел, какое теперь царствует в Обществе, успеть, и за мною никому не угнаться, хоть бы и на украинском коне. Я ведь и сам козак. После летописей примусь и за официальные бумаги, в коих недостатка нет и быть не может...” (підкреслення моє — В.М.).

Ці слова можна поставити епіграфом до всієї видавничої діяльності Бодяньського. Вчений, якому ще не виповнилося сорока, будувач грандіозні патріотичні плани публікації літописів і документів з української історії. Край важливо зазначити, що ці плани не залишилися на папері, а були значною мірою реалізовані. До Бодяньського та й після нього не було більше в Москві науковця, який один видав би стільки історичних джерел із патріотичних спонук. **Саме цей людський подвиг українця Бодяньського залишиться в нашій національній пам'яті, а не марні розумування про те, чого він не зробив для України як імперський громадянин.**

Із кінця 1848 року Бодяньського усунули від видавничої роботи, а “Чтения” змінили вивіску, тож документів з історії України в органі Товариства історії і старожитностей російських практично не друкували впродовж десятиліття. Та варто було Бодяньському повернутися в “Чтения”, він знову відновив постійну рубрику “Материалы славянские”, в якій вміщували публікації з історії України. Уже в першій книзі за 1858 рік було опубліковано “Источники малороссийской истории, собранные Д. Н. Бантыш-Каменским и изданные Действительным Членом О. Бодяньским”, “Діаріуш” Миколи Ханенка та інші матеріали з української історії.

У березні 1858 року Бодяньський показав цю книгу “Чтений” Шевченкові, й той прочитав у передмові Бодяньського до “Діаріуша”: “Прошедшие судьбы Малой России преимущественно должны останавливать внимание и заботливость на себя Малороссию, сынов ее. **Не позаботятся они о том, кто же станет заботиться? Всякое уважение и значение наше исходят от нас самих, и от нашего самопознания и самоуважения.**” (підкреслення моє — В.М.). Так була знову підтверджена програма патріотичної роботи Бодяньського, яку й підтримував Шевченко. Хто ж, як не він, міг оцінити національний патріотизм Осипа Максимовича і його, говорячи Шевченковими словами, “запорозьку душу”? Звернімо увагу, як цими двома словами Шевченко тепло вивищив українськість Бодяньського.

З архівних джерел видно, що законослухняний і край обережний Осип Максимович удума, затамувавши подих, переписував антицарські, осердні поетичні рядки Шевченкового “Великого льоху” про митарство душ, покарання Богом за мимовільні, несвідомі, але страшні гріхи перед Україною. Три болісні душі, які уособлювали в Шевченковій містерії високу націо-

нальну свідомість і духовність трьох зламних періодів української історії — за Богдана Хмельницького, Івана Мазепи та царювання Катерини II — злилися з професорською душею й назавжди оселилися в ній. Мені доводилося чути пуританські голоси тих, хто звинувачував Бодяньського в тому, що насправді він і не збирався нести хрест, який узяв на свої плечі наш національний геній. Але у кожного — власний хрест. І не судить, то й не судимі будете.

На моє переконання, ніким досі не акцентоване переписування рядків із Шевченкового “Великого льоху” було тихим і високим духовним подвигом підданого Російської імперії, українця Осипа Максимовича Бодяньського, бо наодинці з Тарасом Григоровичем Шевченком він грішною душею своєю все-таки приєднався до поетової незламної віри в те, що

Встане Україна.

*І розвіє тьму неволі,
Світ правди засвітить,
І помоляться на волі
Невольничі діти!..*

Пам'ятатимемо, що рукою Бодяньського було переписано невидані в ті часи поеми “Кавказ”, послання “І мертвим, і живим, і ненародженим землякам моїм...”, вірші “Гоголю”, “Холодний яр”, “Як умру, то поховайте...” та інші поетові твори.

Тарас Григорович пам'ятав про величезну видавничу діяльність Бодяньського в Москві на користь української справи, і перше його прохання з неволі про висилку літератури стосувалося саме “Чтений” (лист до Варвари Репніної від 24 жовтня 1847 року). Поет оцінив мужність ученого, який передав йому на заслання “Історію Русів”, “Літопис Самовидця”, інші літописи та праці, опубліковані в редактованих ним “Чтениях”: “Спасибі тобі, друже мій милостивий, за літописи...” (1 травня 1854 року); “Спасибі тобі ще раз за літописи, я їх уже напам'ять читаю. Оживає моя мила душа, читаючи їх!”

На мою думку, ці поетові зізнання слід сприймати буквально. Він таки напам'ять знав літописи, які прислав Бодяньський із Москви. Більш того, саме завдяки зануренню в історичні праці Шевченка справді зберігав і примножував інтелектуальний потенціал, оживлював душу, накопичував знання з історії України.

Настав час піднятися в оцінці постаті Бодяньського до того високого щабля, який визначив йому Шевченко. Поки що ми сприймаємо Бодяньського в унісон з Михайлом Драгомановим, який невдовзі після його смерті написав: “Все-таки, будучи з природи далеко не посліднім чоловіком і в Москві, і на Україні, він не став в ряду перших ні там, ні там”.

Звісно, що так, якщо говорити про справді перший ряд великих українців, у якому стоять Тарас Шевченко і Микола Гоголь. Але серед видатних українців, які жили й працювали в Росії, **де твердо числяться Микола Костомаров, Пантелеймон Куліш, Михайло Максимович, наш герой — Осип Бодяньський — має посісти належне місце.**

Цей акт історичної справедливості має бути гласним і відображеним в енциклопедичних виданнях, підручниках, у спеціальній біографічній праці про Бодяньського. В Україні така книжка мала б вийти, скажімо, в серії “Особистість і доба”, а в Росії — в серії “Жизнь замечательных людей”.

Зробимо це, бо Драгоманов справедливо вважав, що, згадуючи Бодяньського, “ми нічого другого не робимо, як тільки признаємо, що то за багата нива наша козацька, слов'янська, федеральна, демократична, твердодуша Україна!”

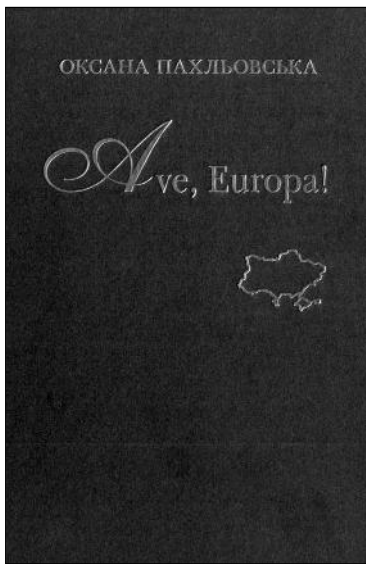
Певно, нове слово про Бодяньського, за Шевченка, “порадує запорозьку душу” ювіляра.

У Музеї книги та друкарства України триває виставка “На славу нашої преславної України”, присвячена 200-річчю з дня народження Осипа Бодяньського. Тут представлено понад 100 експонатів: рукописи з відділу рукописів Інституту літератури ім. Т. Шевченка НАН України, автограф докторської дисертації О. Бодяньського, автограф перекладу праці П. Й. Шафарика, листи Бодяньського до Шафарика, М. Максимовича до Бодяньського, першодруки праць, козацьких літописів, документи, фото, автограф Сербо-хорватського словника. Можна побачити сучасне факсимільне видання Переспонницького Євангелія (саме Бодяньський ввів це Євангеліє у науковий обіг). Окремий розділ виставки — історія бібліотеки славістики, яку збирав Осип Максимович упродовж усього життя.

Фоторепортаж **Олени ШУЛЬГИ**

ОКСАНА ПАХЛЮВСЬКА
Дмитро ДРОЗДОВСЬКИЙ,
Киево-Могилянська академія,
“Всесвіт”

Праця Оксани Пахльовської, знаного науковця зі світовим ім'ям, професорки україністики Римського університету “Ла Сап’єнца” (Італія), яка під завісу 2008 року побачила світ в Університетському видавництві “Пулсари” — знакова для сьогоднішнього. Книжка має назву “AVE, EUROPA!” Вона, певно, мала б з’явитися раніше, а можливо, саме зараз, коли ситуація історичного забуття, ситуація відчуженості від моралі та етики досягла апогею в українському суспільстві. Але ось парадокс: попри те, що ця книжка — про Україну, в її назву винесено саме Європу. Та ще й у біномному сполученні з “Ave”, яке може означати вітання під час зустрічі, а може — й прощання.

Оксана Пахльовська в передмові “Від автора”, прагнучи розставити акценти, одразу дає дві можливі перспективи вживання цього латинського слова (наразі залишається зробити вибір): “Я не знаю, яке з цих двох “AVE!” скаже Україна в найближчі роки”. А отже, ця студія не буде ані вироком, ані діагнозом, а лише аналізом історичної ситуації в кількох векторах: історії, культури, політики. Пригадує слова гадіаторів: “Вітаємо тебе, Цезарю, йдучи на смерть!” У цьому вислові також ужито “AVE!” Тільки чи саме це буде взято за мотто України в найближчі роки? Книжка, що налічує більш як 600 сторінок, в межах п’яти основних розділів (їхні назви вкрай симптоматичні: “Старт з руїни космодрому”, “Десятиліття втрачених можливостей”, “Майдан: друге падіння Берлінського муру”, “Помаранчева Україна: перемога і ризик”, “Вашингтон-Москва-Брюссель: геополітичні кросворди постпомаранчевої України”) не пропонує ствердної відповіді. Певно, це все ж таки пошук істини, яка в кожного, як писав Ніцше, може бути своя. Тільки чи справді істин так багато?

“AVE, EUROPA!” Оксани Пахльовської ставить україністичне важливе для сьогоднішнього питання: чи можлива реінтеграція України в Європу, якими є зовнішні та внутрішні соціокультурні механізми, шляхи й методи подолання прірви між Україною та Європою. Безперечно, О. Пахльовська, яка вже багато років викладає україністику в Італії, має власне бачення цієї складної проблеми, яка в Україні часто перетворюється на популізм. Хочу зазначити ще одну, як на мене, важливу річ: книжка написана від першої особи. Дуже часто в нашій традиції написання великих студій можна помітити тенденцію до об’єктивності змісту шляхом дистанціювання суб’єкта від предмета письма. В цьому разі — намір навпаки, який має затвердити старий, але етично виважений декартівський примат індивідуалізму та

«AVE, EUROPA!»: ОДА МИРУ ЧИ НОВІ СТО РОКІВ САМОТНОСТІ?

Україна — духовна складова Європи. Хотілося б вірити в те, що це твердження істинне. Натомість усі 17 років української державності засвідчують: Україна віддаляється від Європи. Парадокс?

З одного боку, сьогодні зміст засобів масової інформації орієнтовано на те, щоб закріпити у суспільній свідомості твердження, що Україна робить усе можливе, аби бути в Європі. І водночас Європа й досі не готова взяти до себе Україну. Чому? Хто винен у цьому дисбалансі зусиль і можливостей?

власної відповідальності за кожне судження, позбавлене штучних універсальних химерій: висловлювання від першої особи неможливо піддати спростуванню, вони є апріорними, бо відображають власний спосіб бачення, власну інтерпретацію дійсності, а тому особливо цінні. Коли ми стаємо заручниками різних фокусів, тоді губиться те єдине, що відрізняє нас від “інших”, тобто самість.

Книжка пані Оксани — рефлексії власного досвіду, які не хибні й не істинні, вони просто існують, як лакмус історії ментальностей кінця ХХ століття і початку нової доби, як результат власної зустрічі з айсбергом цинізму і браком виваженості у сучасній зовнішній політиці України в різних напрямках: від економіки до літератури; як результат зустрічі з колоніальним поглядом на Україну.

О. Пахльовська так згадує про відкриття кафедри україністики в Римі: “Що ж до Італії, то в інституційному плані тут ситуація радикально відмінна. Створення кафедри в Римському університеті “Ла Сап’єнца” — першої кафедри в державному столичному університеті Західної Європи — дало змогу україністиці увійти до корпусу італійської славистики на паритетних засадах як цілком автономній дисципліні, як повноправній і самостійній частині західної славистики. Якщо раніше це була дисципліна-привид, дисципліна-виклик, завжди підозрювана в “єретичних” намірах “підривної діяльності” щодо русистики, то тепер інституційна “нормалізація” забезпечує її спокійну присутність у загальному полі славистичних студій. А “офіціалізація” дисципліни — це необхідний крок до її розширення як в інституційному, так і в контекстальному аспекті. Крім того, студії з україністики провадять у Міланському та Венеційському університетах; ведуть дослідження окремих тематик у Неаполітанському, Флорентійському, Туринському, Трентському та інших університетах. Однак з мого досвіду створення кафедри україністики в Римському університеті мушу згадати ще й те, що впродовж багатьох років мені довелося працювати над цим проектом майже без підтримки значної частини наукових кіл України, її відповідних державних інституцій, а надто діаспори. Власне, цей факт став для мене ще одним підтвердженням атрофованого інстинкту комунікації нашої культури, про який мовилося вище. І не йдеться про жодний ідеалістичний “солідаризм”. Йдеться про рух України до Європи, неможливий без комплексної стратегії власне системної інтелектуальної інтеграції. Адаже присутність культури у світі, її “видимість” будується не нудними скаргами на її “невидимість”, а конкретно щоденною працею, спрямованою на подолання цієї невидимості”.

На жаль, трапляється так, що ті, хто представляють Україну в європейському світі, не завжди належать до української еліти, яка мала б сформувати реальні містки повернення України в Європу. А цього не відбудеться, доки в Україні не

відбудеться осмислення власної історії й віднаходження основи європейської спорідненості. Українська політика, орієнтована на зовнішні відносини, сьогодні дедалі більше набуває форми двоголового орла, духовно чужого й історично хижого для України. Незважаючи на всі заперечення і переконання, які можна почути з телеекранів, що Україна просувається в бік європейської інтеграції, в бік інтеграції у світову культурну й економічну спільноту, реально до таких тверджень ще дуже далеко. Україна мала б давно створити образ апріорі потужної історичної держави, яка починає свій шлях від Київської Русі. Але на руїнах неоцинізму важко формувати такі образи. Вся історична велич України руйнується через незграбність теперішніх керманів, не здатних вивести Україну на світову геополітичну та соціокультурну арену.

На жаль, доводиться констатувати, що останнім часом ми якось відучилися читати великі книжки. Рецензована праця належить саме до таких — великих. Ми сьогодні в літературі прагнемо знайти миттєву (фастфудівську) істину на двадцяти сторінках (сто — це вже абсолютний максимум). Пошук істини в стилі Коельо — ознака нашого часу, в якому ми вже нібито не маємо часу для планомірного і гармонійного, вдумливого і спокійного прочитання. Та й часто сам виклад матеріалу постає знервованим, хаотичним, штучним: текст більше не вбачається спробою зрозуміти автора, а стає метою автора заховати себе за маскою. Відтинки можуть бути різні, але в масці немає сутності, тієї субстанції справжності в Аристотелевому розумінні. Маска приховує, а одвічна сутність і мета Слова — бути почутим. Слова можуть блукати, переплітатися в химерний спосіб, але всі вони скеровують нас до одного. Саме в такій системі розгортається думка Оксани Пахльовської: крок за кроком, починаючи від джерел української державності 1991 року, дослідниця прагне показати фактурність проблеми, яка має вже надісторичний характер, але її фокус аж ніяк не розсіюється. Саме тому ця праця не є хаотичним набором статей різних часів із різних видань (“Дзеркало тижня”, “День”, “Слово Просвіти”, “Літературна Україна” тощо). Також “AVE, EUROPA!” — це в жодному разі не спроба пошуків утраченого часу, не епітафія минулому, не спроба творення штучної ідеології світлого майбутнього. Це гострий, рентгенівський погляд на українську історію, який цікавий уже тому, що він фокусується не з центру проблеми, який можна було б порівняти з живою клітиною, навколо якої — виразки і пухлини, а з відстороненим поглядом із центру Європи. Центр можна розуміти і метафорично, і буквально, адже Рим, безперечно, — один із цен-

тральних просторів західноєвропейської цивілізації.

Цікаво, що текст починається зі статті Оксани Пахльовської, надрукованої ще далекою 1992 року в “Літературній Україні”: “Відкритий лист до всіх, хто любить Україну”, а завершується книжка інтерв’ю, яке 2006 року пані Оксана дала газеті “День”: “Колись молоде серце Європи буде битися в Україні”. З першого до останнього акорду “AVE, EUROPA!” перед нами — апологія лицарської вірності та щирості тексту. І головне: в усій цій монументальній безперебільшенні і водночас “сумній” праці — жодного кластеру, що так сьогодні люблять наші новоспечені “інтелектуали”, які ще два десятиліття тому мріяли про вступ до Партії.

Одна з проблем, порушених у книжці, — роздвоєність України між Європою та Росією. Але О. Пахльовська виважені й аргументовано окреслює межі сучасної Росії: це люмпенізована, плебеїзована країна, яка не здатна адекватно осмислити власну історію. Якщо Україна і близька до Росії, то лише в тому, що “...при всіх відмінностях і українське, і російське суспільства об’єднані однією константою: ЦЕ СУСПІЛЬСТВО ПЛЕБЕЇЗОВАНИ. Це суспільства, в яких автократична влада разом з підкореною їй офіційною церквою століттями і останніми десятиліттями умертвляла і умертвила всі вияви живої людської душі й живого людського інтелекту. Це суспільства, в яких прийшов до влади, згідно з пророчтвом Мережковського, “Грядущий Хам” і, сказавши “ми академієв не кончали”, знищив основне свого ворога — інтелігенцію. Комуністична система — а ще раніше імперська з її дуже подібними модальностями — нищила не лише нації, мови, саму суть буття людського. Комуністична система насамперед знищила культуру — в усіх її формах і виявах. Між Леніном і Горбачовим жоден керівник держави не мав вищої освіти. Країною керували неписьменні люди. Підніmemo економіку, а потім займемось культурою, — казав колишній “червоний директор” і, за збі-

гом обставин, президент України. Чи ж треба дивуватися, що навіть у Полтавській області й сьогодні 256 вулиць Леніна? А будь-де у Східній і Південній Україні спроба назвати вулицю іменем Стуса чи Шухевича наштовхується на тупий агресивний опір. Це і є рівень “культурної пропозиційності” комуністичної системи. Біда ж у тому, що відбудова культури, відтворення такої складної суспільної й психологічної категорії як інтелігенція може стати питанням не років, а десятиліть. Той же Мережковський у вірші “Morituri” сказав про інтелігенцію: “Мы бесконечно одиноки, Богов покинутых жрецы...” Можливо, цей фрагмент для когось прозвучить як припис-вирок, але, хочемо чи ні, але так є, і неоцинічне “сьогодні”, що вийшло з плебеїзованого “вчора”, це засвідчує.

У цій праці Оксани Пахльовської адекватність — чи не найголовніший концепт, що викристалізується на тлі західноєвропейського погляду на Україну. І все ж таки, як на мене, вектор цього погляду висхідний, він скеровує нас угору, до небес, до світла і добра. Залишається надія, що Україна стане повноправною частиною простору духовної свободи та морального розуму. “Характерно, однак, те, що, всупереч усьому, саме зараз у Європі відбувається неабияке поживлення інтересу до України, особливо в таких важливих країнах Заходу, як Німеччина, Франція, Австрія. В Польщі (Люблін), наприклад, створено вкрай важливу інституцію — Європейський Колегіум польських і українських університетів (ЕКПіУ), який міг би стати не лише цитаделлю наукової комунікації між Східною і Західною Європою та Україною, а й школою європейського громадянства. Останнім часом вийшли друком надзвичайно цікаві українськомовні дослідження у Великобританії, Італії, Австрії, Німеччині, Франції — різноманітні за тематикою, інтерпретативними парадигмами, хронологією. Але поки що йдеться про окремих дослідників і про окремі структури, а не про процес, який би спирався на відповідні діючі інституції, здатні забезпечити континуативність українських студій у світі”.

В одній зі статей, вміщених у цій книжці, є такі слова: “Якщо Європа сьогодні ще тільки шукає своє мотто, то багато країн вже його мають в якнайширшому діапазоні... Україна, як і Європа, ще перебуває в пошуках свого мотто. Сподіватимемося, що воно не буде схоже на мотто Фолклендських островів: “Залишитись британською колонією”. Буде працевлаштування для того, щоб у мотто української державності — так само, як у мотто Франції, Німеччини і навіть маленького Сан-Маріно — було слово LIBERTAS, Свобода”. Тому насамкінець цих рефлексій за центральне мотто мені хотілося б взяти інші слова пані Оксани про те, що “...Україна може вийти з вищезгаданого макро-Бермудського трикутника Америка — Росія — Європа лише одним способом, а саме: віднаходячи свою європейську природу та віддаючи пріоритет своїй європейській політичній і культурно-науковій стратегії”.

Чи буде віднайдено українську європейську природу — покаже час. Наразі зроблено багато, але ще більше — не зроблено. Сьогодні вирішується доля України, а тому актуальність цього видання Оксани Пахльовської важко переоцінити. В будь-якій цивілізованій культурі таке видання можна було б розцінювати, як постріл, що має обірвати останні ланцюги з часом імперської залежності, щоб вийти на якісно інший рівень національного буття.

СЛОВО ПРОСВІТИ

ТИЖНЕВИК ВСЕУКРАЇНСЬКОГО
ТОВАРИСТВА «ПРОСВІТА»
імені ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

АНОНС

ПЕРЕДПЛАТА 2009

Тривас передплата “Слова Просвіти” на 2009 рік.

У наступному році всеукраїнський просвітнянський тижневик збереже все найкраще, напрацьоване авторами й журналістами редакції, рішуче відмовившись від того, що втратило актуальність. Ми запрошуємо своїх читачів стати активними учасниками діалогу про стан української мови, роз’єднання національних сил, шляхи виходу з економічної, політичної, духовної кризи.

Ми знайдемо ті точки опертя, які допомо-

жуть українцям не втратити оптимізму, здоров’я, віри в себе у ці нелегкі часи. Будьмо разом і переможемо!

Передплату приймають усі відділення “Укрпошти” до 10 грудня — в селах і райцентрах, до 15 грудня — в обласних містах і столиці.

Вартість передплати разом із поштовими витратами:

на рік — 45 грн 89 коп.;
на півроку — 23 грн 42 коп.;
на 3 місяці — 12 грн 36 коп.;
на 1 місяць — 4 грн 27 коп.

Поштовий індекс — 30617, 67-ма сторінка в “Каталозі”.

Віталій КОВАЛЕНКО

У листопаді до Глухова з’їхалися земляки та гості з різних куточків України. Та як не приїхати, коли діждалися національного свята — 300-річчя проголошення Глухова столицею Гетьманської України.

Моє дитинство і юні роки промайнули на Глухівщині у селі Ярославці, партизанському краї. В роки німецької окупації партизани-ковпаки вбігали до сільської церкви під час Божої служби й розстрілювали ікони. Так було знищено на олтарі ікону Благовіщення. Пам’ятаю, ми з дідом Макарком, церковним художником, опинились перед пістолетом німецького офіцера. На щастя, Бог милував, залишилися живими. Після війни хлопчиком ходив за 25 км до Глухова, нашого районного центру, щоб подивитись на паровоз (локомотив) і уявити, що то за машина.

Тепер, через багато років, проходячи старовинними вулицями Глухова, згадав молодість. В історичному центрі Глухова старовинна забудова переважно збереглася разом з церквами, що пам’ятаю їх з 1954 року. Добре, що радянські назви вулиць замінили на наші: ву-

ГЕТЬМАНСЬКІЙ СТОЛИЦІ — 300 ЛІТ!

лиця Терещенків чи міська брама Київська. Але здивувало, що колишню Советську перейменували на вулицю Києво-Московську. Щоб не забували, звідки йшли біди в Україну?

А на площі колишнього базару ще стоїть помпезний пам’ятник вождеві світового пролетаріату, який так і просить на смітник. Він заважає історичній забудові у центрі міста. Винесімо Леніна з Глухова, поставмо монумент, оточений скульптурними групами козаків і гетьманів, назвімо його “Глухів столицний”, а краще “гетьманський”. На цьому місці у війну стояла шибениця, на якій німці страчували глухівців.

Поглянув і на стіни тюрми, у якій мій дядько Іван Титович Шутенко відсидів дев’ять місяців. Зараз, після її закриття, стіни обвалюються. Тут донедавна стояв великий дерев’яний хрест, який замінили на пам’ятний знак.

У Глухові, відкрили Музей археології. Про його поповнення археологічними знахідками розпові-

дав гостям у присутності міського голови Олени Мельник заступник директора Державного історико-культурного заповідника у місті Глухові Юрій Коваленко.

Після відкриття свята обласним фестивалем духовної музики “Глинські дзвони” та покладанням квітів до пам’ятників відомим у світі глухівцям — композиторам Дмитрові Борзнянському і Максиму Беззовському свято продовжилось показом нового плавального басейну в школі № 6 та оновленого дитячого відділення Центральної районної лікарні. Відбулась також презентація фотокниги “Глухів — погляд крізь століття” і ювілейної монети “Глухів — гетьманська столиця”.

Відкриття пам’ятника “Глухів столицний” привітали голова Сумської облдержадміністрації Микола Лаврик, Глухівський міський голова Олена Мельник, народний депутат України Петро Ющенко.

Свято до 300-річчя гетьманської столиці Глухова завершилось у міському будинку культури виставкою декоративно-вжиткового мистецтва та виступами гостей із Сумського земляцтва у Києві — Героя України, відомої артистки Ади Роговцевої, академіка НАН України Юрія Шемшученка, заступника голови Сумського земляцтва Катерини Безкровної. У святі взяли участь аматорські ансамблі райцентрів Сумської області.

Засновник:
Всеукраїнське
товариство “Просвіта”
імені Тараса Шевченка
Реєстраційне свідоцтво
КВ № 4066
від 02.03.2000 р.

Шеф-редактор
Павло МОВЧАН

Головний редактор
Любов ГОЛОТА
Редколегія
Любов ГОЛОТА (голова),
Ярема ГОЯН,
Павло МОВЧАН,
Олександр ПОНОМАРІВ,
Іван ЮЦУК

Перший заступник
головного редактора
Ніна ГНАТЮК
279-49-47

Заступник головного редактора
Петро АНТОНЕНКО
279-49-47

Заступник головного редактора
з виробничих питань
Наталія СКРИННИК
278-01-30 (тел/факс)

Відповідальний секретар
Ірина ШЕВЧУК

Відділ мови
Святослав МІЗЕРНЮК
279-39-55

Відділ просвітнянської роботи
Надія КИР’ЯН
270-55-57

Відділ коректури

Олена ШУЛЬГА

278-63-69

Комп’ютерна верстка

Ірина ШЕВЧУК

Олег БЕССЬКИЙ

278-63-69

Інтернет-редактор

Євген БУКЕТ

279-39-55

Черговий редактор

Надія КИР’ЯН

Бухгалтерія

279-41-46

Адреса редакції:
вул. Хрещатик, 10-Б,
м. Київ, 01001

E-mail: slovo_prosvity@ukr.net
http://slovoprosvity.org.ua

Видруковано з готових
фотоформ на комбінаті
“Преса України” у середу.
Зам. № 3301250
Наклад — 22300

Листування з читачами —
тільки на сторінках газети.
Відповідальність за достовірність
інформації несуть автори.
Редакція залишає за собою право
редагування та скорочення текстів.

При використанні наших публікацій
поштові послуги — 30617
обов’язкове.

Індекс газети
“Слово Просвіти” — 30617
Передплатна ціна, враховуючи
поштові послуги:
на місяць — 4,27 грн.
на 3 місяці — 12,36 грн.
на 6 місяців — 23,42 грн.

